

De Raad voor de Wadden is een onafhankelijk adviescollege dat in 2003 bij wet is ingesteld. De Raad heeft tot taak de regering, de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal en de bij het Waddengebied behorende provincies en gemeenten te adviseren over aangelegenheden die van algemeen belang zijn voor het Waddengebied.

Het Waddengebied heeft een bijzondere status. De Waddenzee is het grootste aaneengesloten natuurgebied in Nederland, terwijl de internationale Waddenzee op Europees en mondiaal niveau een van de belangrijkste wetlands is. Het Waddengebied is ook wat cultuurhistorische waarden en economische belangen betreft een waardevol gebied.

Uitgangspunt voor de adviezen van de Raad is dat de Waddenzee natuurgebied is. Binnen de randvoorwaarden van deze functie kiest de Raad voor een integrale gebiedsgerichte benadering, waarbij de verschillende belangen die in het Waddengebied spelen, worden afgewogen.

colofon

tekst & uitgave

RAAD VOOR DE WADDEN

lange marktstraat 5
8911 ad leeuwarden
postbus 392
8901 bd leeuwarden
telefoon (058) 212 60 15
fax (058) 212 01 58
e-mail info@raadvoordewadden.nl
site www.raadvoordewadden.nl

druk

grafisch bedrijf Hellinga b.v. , Leeuwarden

verslag conferentie Waddenfonds 14 november 2005

RAAD VOOR DE WADDEN, Leeuwarden 2005
Overname van teksten is uitsluitend toegestaan onder
bronvermelding.

CONFERENTIE WADDENFONDS

"Wat moet het Waddenfonds over 20 jaar hebben opgeleverd?"

In 2004 heeft de Raad voor de Wadden een symposium georganiseerd over de KRW (Kaderrichtlijn Water). De voornaamste spreker tijdens die bijeenkomst was mevrouw Schultz, Staatssecretaris van Verkeer & Waterstaat. Verder sprak een keur aan nationale en internationale deskundigen waardoor een breed beeld kon ontstaan van de implementatiepraktijk van de KRW.

Het was het beeld van dit symposium dat de Raad voor ogen stond toen, in samenwerking met het ministerie van VROM, werd besloten een bijeenkomst te beleggen over het Waddenfonds. Belangrijke actoren het woord geven om voor een breed publiek informatie aan te dragen over een actueel Waddenonderwerp.

Wij hopen dat de Raad in deze opzet is geslaagd. Deze bundel vormt de weerslag van die dag. Ik hoop, zoals de openingsspreker Minister Dekker van VROM het verwoordde, dat mede dankzij de discussies op de conferentie de schop voor de eerste projecten uit het Waddenfonds snel de grond in kan gaan.

Roel Cazemier
voorzitter Raad voor de Wadden

i n h o u d s o p g a v e

Welkomstwoord mr. R.S. Cazemier, voorzitter	5
Toespraak door mevrouw S.M. Dekker, Minister van VROM	7
Inhoud geven aan samenwerking en gezamenlijke doelen; ir. J.J. de Graeff, directeur Vereniging Natuurmonumenten	11
Ontwikkelingsstrategieën voor samenwerking en (co)financiering van kansrijke projecten; drs. G. Ybema, voorzitter Adviescollege voor de Markt	17
Programma's en projecten voor het Waddenfonds (interview)	21
DEELSESSIES	
beheer van het Waddengebied	23
herstel van kwelders voor landbouw en natuur	25
natuurherstel op wadplaten	28
verduurzaming waddenvisserij	30
het Waddengebied: bron van groene energie en schoon water	33
havenuitbreiding en vaargeulverdieping	35
versterking recreatiesector	38
versterking innovatiecapaciteit bedrijfsleven	40
Terugmelding deelsessies en plenaire discussie	43
Slotbeschouwing door mr. R.S. Cazemier, voorzitter	47

Welkomstwoord door Roel Cazemier, voorzitter Raad voor de Wadden

Excellentie, dames en heren,

Welkom in Leeuwarden. Leeuwarden ligt nu in het midden van Friesland maar deze stad is ontstaan op de plek waar het riviertje de Ee uitmondde in de Middelsee. Door die ligging stond Leeuwarden in een directe verbinding met de Waddenzee. De verleiding is dus groot om te stellen dat de huidige vergaderlocatie een directe relatie heeft met de Waddenzee.

Die vlieger gaat evenwel historisch gezien niet op. Vanaf de 13^e eeuw slibde De Middelsee dicht. In de late middeleeuwen werd de Middelsee ingepolderd, met Het Bildt als laatste deel precies 500 jaar geleden. Door dat proces van dichtslibben en inpoldering verdween de ligging van Leeuwarden aan zee. De directe relatie tussen Leeuwarden en de Waddenzee is verder historisch gezien onjuist omdat het begrip Waddenzee pas na de aanleg van de Afsluitdijk ontstond. Daarvoor was wel sprake van de gebiedsaanduiding "De Wadden", maar de naam "Waddenzee" ontstond door een specifiek Rijksbesluit in 1932.

Hoewel de directe relatie tussen Leeuwarden en de Waddenzee dus niet bestaat is er wel sprake van een indirecte relatie tussen beide geografische begrippen. Leeuwarden mag worden gezien als het bestuurlijk concentratiepunt van discussies rondom de Waddenzee. Hier vergaderen RCW en OOW, hier zetelt de Stuurgroep Waddenprovincies en hier huist de Raad voor de Wadden. Het is op deze plek dat de Raad voor de Wadden in samenwerking met het ministerie van VROM een conferentie heeft georganiseerd over het Waddenfonds.

De Waddenzee staat volop in de belangstelling. Natuurlijk is die belangstelling in een belangrijke mate getriggerd door het rapport van de commissie Meijer, maar het is niet alleen dat rapport. Ook de herziening van de PKB, de recente Trilaterale Regeringsconferentie onder Nederlands voorzitterschap, de actuele implementatie van Europese richtlijnen, zijn oorzaken voor die belangstelling. Als deze discussies vragen om politieke besluitvorming en bestuurlijk handelen.

Naar mijn stellige overtuiging is het echter niet alleen die samenloop van revisie en ontwikkeling van beleidskaders die bepalend is voor de belangstelling van samenleving en overheden voor Waddenaangelegenheden. Achter al die discussies over de vormgeving van de beleidsinstrumenten zit een veel dieper besef bij alle betrokkenen dat we op een waterscheiding in de tijd staan. Vogeltellingen, schelpdieronderzoeken, onderzoeken naar bodemsamenstelling tonen allemaal een verlies aan biodiversiteit aan. In een generatie tijd is de ecologische kwaliteit van de Waddenzee dramatisch verslechterd. En het feit dat wij de constatering moeten maken dat het onze generatie is die dat proces heeft zien voltrekken, stemt tot bescheidenheid en hopelijk tot inkeer.

Bij velen groeit het besef dat het onze generatie is die daarom een unieke verantwoordelijkheid heeft voor de instandhouding van de natuur in het Waddengebied. Het is aan onze generatie om te beslissen of er sprake zal zijn van een continuering van een eeuwenlang proces van natuurlijke dynamiek in dit gebied, of dat de eeuwenoude natuurlijke dynamiek wordt gesmoord in onachtzaamheid en korte termijn denken. Het zijn onze beslissingen die meer dan ooit tevoren bepalend zijn voor de toekomst van de Waddenzee. De mosselbanken zijn uit het Wad verdwenen en het zeegras wordt niet meer gevonden. De Platte oester is een herinnering en als we niet oppassen zullen ook de Kanoet, de Scholekster en de Eidereend een herinnering worden. De Japanse

oester rukt daarentegen op. Het Waddensea Quality Status Report 2004 geeft aan dat de eerder afgesproken doelstellingen nog verre van gerealiseerd zijn.

Maar het is nog niet te laat. Gevoed door een jarenlange lobby van actiegroepen als de Waddenvereniging is het besef tot op nationaal niveau doorgedrongen dat de tijd van handelen is gekomen. De commissie Meijer constateert in zijn rapport dat er sprake is van achterstallig groot onderhoud. Het Kabinet heeft besloten dat dat achterstallig onderhoud aangepakt moet worden. Het Kabinetbesluit tot instelling van een Waddenfonds markeert die definitieve omslag in denken. Dat besluit is daarom een historisch besluit. De tijd van discussie is voorbij; de tijd om te handelen is aangebroken.

In "Het Tij Gekeerd" spreken de natuurorganisaties uit dat er mogelijkheden zijn tot herstel. De ANWB ziet kansen voor een nieuw natuurtoerisme rondom het Wad. Het Wadden Sea Forum verenigt economen en ecologen in een tot op heden niet voorkomende nauwe lobby-organisatie voor een duurzame ontwikkeling op trilateraal niveau.

Er is dus een breed draagvlak om onze verantwoordelijkheid op te pakken. Om er in gezamenlijkheid zorg voor te dragen dat dat wat wij reeds verloren hebben zo veel mogelijk wordt hersteld. Om de achteruitgang stop te zetten en het tij te keren.

De vraag die daarbij centraal staat is de vraag "Wat moet het Waddenfonds over 20 jaar hebben opgeleverd?" Het antwoord op die vraag is aan u. U bent hier aanwezig als belanghebbende bij de Waddenzee. Het is niet aan mij om vanaf deze plaats al te speculeren op Uw mogelijke antwoorden. Ik wil u slechts wijzen op het feit dat de kans die wij nu krijgen om fouten uit het verleden goed te maken, de kans om de biodiversiteit van de Waddenzee niet slechts een herinnering te laten zijn, de kans om natuur en menselijke activiteiten op een duurzame wijze met elkaar te verenigen, een eenmalige kans is. Het is aan ons allen om in dat besef gebruik, te maken van die unieke kans.

Ik wens U een geslaagde conferentie toe.

Toespraak door Sybilla Dekker, Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Voorzitter Cazemier, dames en heren,

Het is een groot genoegen hier samen met u na te denken over de toekomst van het Waddengebied. Want daarom zijn we bijeen vandaag: hoe ziet het Wad er in 2025 uit? En wat zal de bijdrage van het Waddenfonds daaraan zijn?

Stelt u zich eens voor – het Wad in 2025. De planten- en vogelrijkdom is toegenomen, mede door de grotere kwelders langs de kusten van Friesland en Groningen. Kwelders die intensiever benut en beheerd worden zonder de hoge natuurwaarde te schaden.

Een rijkere zee met schoner water en een grotere diversiteit aan vissen en zoogdieren. Herstelde historische zoet-zout-overgangen die geen afbreuk doen aan de garanties voor droge voeten in het gebied.

Ik zie tal van nieuwe vormen van eco-toerisme en andere duurzame economische activiteiten die profiteren van de unieke landschappelijke kwaliteiten die de tand des tijds moeiteloos hebben doorstaan. De wijsheid en open horizon zijn vanzelfsprekend behouden. Die landschappen die de schilder Geurt Busser zo treffend weet neer te zetten.

Ik zie hard-werkende boeren die coalities hebben gevormd met natuur, energie en recreatie en zo hun positie hebben geconsolideerd en uitgebouwd.

U herkent zich vast in dit perspectief. Een perspectief dat niet vanzelf ontstaat, maar waar we hard voor moeten werken. Ik wil de gelegenheid te baat nemen om aan te geven waar ik als programmaminister voor het Waddengebied voor sta. Met aandacht voor het Waddenfonds, maar ook voor de drie andere pijlers van het Waddenbeleid: de verbetering van de bestuurlijke samenwerking, de PKB (Derde Nota) Waddenzee en niet te vergeten de gaswinning waarvoor de vergunningverlening volgend jaar van start zal gaan.

We moeten deze pijlers in samenhang bezien. Immers – als ergens een gebied baat heeft bij een integrale aanpak, dan zijn het de Wadden.

Laat ik beginnen met de meest continue pijler van het Waddenbeleid; de Planologische Kernbeslissing Derde Nota Waddenzee. De Waddenzee strekt zich over drie landen uit en maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur – als Vogelrichtlijngebied en als Habitatrichtlijngebied. Bovendien valt het Wad onder de Kaderrichtlijn Water. Kortom, het is een gebied dat een krachtige nationale bescherming en ontwikkeling vergt. Zonder overigens de mens uit het Wad te verbannen. Ik wil dit graag onderstrepen.

De PKB Waddenzee is immers niet alleen beschermend. Het is hét rijkskader voor een ontwikkelingsgericht Waddenbeleid en vormt de basis van het Beheer- en Ontwikkelingsplan dat regio en rijk samen gaan opstellen. Het moge duidelijk zijn - de PKB Waddenzee is een onmisbare schakel in het Waddenbeleid.

Recent zijn de mogelijke milieueffecten van de PKB Waddenzee onderzocht. Europese richtlijnen schrijven dit ook voor. Er is goed bekeken wat er kan worden gedaan om mogelijk nadelige effecten te voorkomen.

De resultaten zijn in de PKB verwerkt. De nota zal vanaf begin januari ter inspraak worden gelegd. In die periode zullen alle stakeholders hun zegje kunnen doen en komen zowel de Raad voor de Wadden als de Commissie voor de milieueffectrapportage nog met adviezen. Daarna kan de eventueel aangepaste PKB in

het voorjaar naar de Tweede Kamer. U ziet – soms lijkt het Wad meer op een polder! Maar het gepolder levert wel wat op.

Dan de tweede pijler van het Waddenbeleid: de verbetering van de bestuurlijke organisatie. Daarover hebben Rijk en regio - tot mijn grote vreugde - op 31 oktober een aantal afspraken kunnen maken.

Er is afgesproken dat het RCW (Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied) een Beheer en Ontwikkelingsplan (B&O plan) zal opstellen. Het RCW zal zich richten op de thema's natuur, veiligheid en duurzame economische ontwikkeling. De leden van het RCW zullen voor elk van deze thema's een regisseur aanwijzen die daarop aanspreekbaar is. Natuurbeheer krijgt, als voornaamste activiteit op de Waddenzee, binnen het RCW een speciale plaats in de Beheerraad Waddenzee.

Dan kom ik bij het Waddenfonds. Voor de komende twee decennia heeft het Kabinet 800 miljoen euro beschikbaar gesteld. Dat is geld voor extra investeringen: in duurzame economische ontwikkeling, in versterking van de natuurwaarden, in vermindering van de externe bedreigingen voor het gebied en in een betere benutting van de kennis over en van het Waddengebied. Reguliere beheers- en onderhoudstaken vallen daarbuiten. Ik acht het ook van groot belang dat er vooral substantiële activiteiten tot uitvoering komen. Ik wil versnippering voorkomen. Kleinere projecten zullen moeten passen binnen een breder programma.

Ik verwacht stellig dat we over 20 jaar zullen kunnen zeggen dat het Waddenfonds er echt toe heeft gedaan. Samen met de eigen bijdragen van de ontvangers van subsidie uit het Waddenfonds zal er een bedrag voorbij de 950 miljoen in het gebied geïnvesteerd worden. Het fonds fungeert zo als een 20-jaar durende aanjager om kansen en mogelijkheden tot uitvoering te brengen. Een fonds dat het wervende perspectief waarmee ik begon, tot realiteit kan omzetten. Nog deze maand informeer ik de Tweede Kamer over de opzet van het fonds. Maar enkele highlights uit die brief wil ik u niet onthouden. Het Waddenfonds is een rijksbegrotingsfonds. Als minister van VROM ben ik daar verantwoordelijk voor. Inmiddels heb ik een Wetsvoorstel Waddenfonds door de Ministerraad geloodst en ter advies naar de Raad van State gestuurd. Aan de verdere juridische invulling van het fonds wordt nu hard gewerkt.

Het Wetsvoorstel en een Investeringsplan zullen in het eerste trimester 2006 aan de Tweede Kamer worden aangeboden en ik ga ervan uit dat deze Wet met aanvullende regelingen in de loop van 2006 in werking kan treden. Naast de vergunningverlening voor de gaswinning zijn dan in de loop van 2006 de voorwaarden vervuld om tot voeding en openstelling van het fonds te komen.

Verder geldt er een minimumpercentage voor cofinanciering, waardoor de uiteindelijke totale investeringen een stuk hoger zullen zijn. Onder de thema's natuur, kennis en veiligheid zal 10% cofinanciering volstaan, terwijl bij projecten die bijdragen aan een duurzame economische ontwikkeling 60% is vereist. Onder duurzaamheid vallen ook projecten die een transitie beogen naar een meer duurzame energiehuishouding in Groningen, Friesland en de kop van Noord-Holland.

Het totaalbudget van het fonds zal na aftrek van de nadeelcompensatie voor de kokkelvisserij over de vier thema's worden verdeeld. Omdat de beëindiging van de kokkelvisserij een aantoonbare positieve bijdrage levert aan de natuurwaarden van de zee, vind ik het vanzelfsprekend de nadeelcompensatie vanuit het fonds te financieren.

Bij de verdeling van het fonds heb ik een kanttekening n.a.v. de u bekende motie Atsma over de verdeling van het fonds. In de eerder genoemde brief aan de TK zal ik aangeven hoe het kabinet deze motie zal uitwerken.

Laat ik er nu van zeggen dat het kabinet geen starre verdeelwijze voorstaat, of die verdeling nu "Meijer of Atsma" heet. We willen vooral goede project- en programmavoorstellen belonen die aantoonbaar bijdragen aan het bereiken van de doelen voor het gebied. Voorstellen die zowel de economische- als de natuurbelangen dienen zullen extra goed scoren in de beoordeling. Meer hierover in de brief aan de TK.

Na openstelling van het fonds zullen de ingediende voorstellen uiteraard deskundig en onafhankelijk worden beoordeeld. Ik hecht sterk aan die onafhankelijkheid. Alleen dan weten we ons zeker van de transparantie en objectiviteit van de beoordeling. Het RCW zal deze beoordeling van een advies voorzien. Ik zal dat advies zwaar laten meewegen in de definitieve toekenning van beschikkingen.

Dan sluit ik af met een slotwoord over het Uitvoeringsplan. Dit plan staat centraal op deze conferentie. Waar het Investeringsplan de ambities beschrijft voor de lange termijn, heeft het Uitvoeringsplan de functie om fasering en prioritering aan te brengen van initiatieven in die looptijd van 20 jaar.

In het eerste Uitvoeringsplan voor de eerste pakweg 5 jaar zal dus moeten worden aangegeven welk typen programma's of projecten daadwerkelijk noodzakelijk zijn om het gewenste duurzame herstel of de duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen. Bovendien moeten deze kaders wervingskracht hebben op potentiële indieners.

Ik ben dan ook blij dat verschillende belangengroeperingen al hun visies en een samenhangend pakket van projectvoorstellen op papier hebben gezet.

Ik ben ook blij met de vruchtbare samenwerking tussen de rijkspartijen en de regionale overheden. Een kernteam van rijk en regio heeft recent een start gemaakt met het opstellen van een eerste proeve van het eerste Uitvoeringsplan. De komende maanden zal deze eerste proeve voor commentaar en verrijking worden besproken met belanghebbende organisaties.

Dames en heren,

Deze conferentie biedt u de kans om uw project- en programmawensen mondeling kenbaar te maken en nader toe te lichten. Daarmee levert u een niet te onderschatten bijdrage aan de verdere voltooiing van het Uitvoeringsplan. Ik wil u uitdagen om na te gaan welke projecten in uw ogen nu écht prioriteit hebben. En om open te staan voor elkaars belangen en ideeën. Want ik ben ervan overtuigd dat alleen een breed gedragen Uitvoeringsplan kans van slagen heeft. Opdat we ook in 2025 nog kunnen genieten van een prachtig gebied waar de kwaliteit van natuur, landschap, wonen, werken en recreëren op een hoog niveau ligt. Een balans waar de regio ook sociaal-economisch wel bij vaart.

Dank u voor uw aandacht.

VRAGEN

Het Kabinet wil geen starre verdeling, betekent dat ook dat er meer geld is?

De Minister wijst erop dat er veel geld is: 800 miljoen. De aandacht hoeft zich niet te richten op de omvang en/of de verdeling van het fonds. Wat aan de orde is, is de uitdaging van organisaties om met goede en stevige projectenvoorstellen te komen, zodat het geld op de juiste bestemming komt. De eerste projecten kunnen in principe in 2007 van start.

De cofinanciering van 60% voor duurzame economische projecten is nogal fors. Kan deze verhouding opnieuw worden bekeken?

De Minister geeft aan het traject na een aantal jaren te evalueren. De start is op basis van deze financiering. Als dat problemen zal blijken op te leveren kunnen dan maatregelen getroffen worden.

Komt er voor 2007 nog een bestemmingsplan voor het Waddengebied?

De Minister antwoordt dat in de PKB alles goed is vastgelegd. Daarin staat dus ook de projectprocedure.

Hoe is uw contact met collega's in Duitsland en Denemarken?

Hierover kan Minister Dekker kort zijn. Vooral haar landbouw collega Veerman, houdt zich met het trilaterale gedeelte bezig.

Heeft u de indruk dat er in Den Haag voldoende enthousiasme is, om het gestelde beeld te realiseren?

Minister Dekker heeft met veel plezier gewerkt aan het Waddenbeleid. Samen met haar collega's Brinkhorst en Veerman is er al hard gewerkt om het Wad een goede impuls te geven. Daarnaast is er een geweldige inzet vanuit het Kabinet. De Minister geeft ook aan dat het natuurlijk nooit verkeerd als partijen uit de regio hun bevolgenheid over brengen om het enthousiasme te stimuleren.

In haar toespraak geeft de Minister aan grote projecten te willen zien. In kleine projecten zitten toch ook goede initiatieven. Is het niet beter om meer in te steken op programma's in plaats van projecten?

De Minister ziet daar mogelijkheden in. Kleine projecten kunnen zeker een goede bijdrage leveren.

Bij de verdeling van de financiën zou onderzoek meer onder de aandacht moeten krijgen?!

De minister geeft aan hier op voorhand geen geld voor uit te willen trekken. Er wordt voortdurend onderzoek gedaan, het geld van het Waddenfonds is voor concrete projecten. Onderzoek is een stukje kennis. Wanneer het onderdeel is van een totaal project, omdat er nader onderzoek is vereist, wordt daar wel rekening meegehouden.

Inhoud geven aan samenwerking en gezamenlijke doelen; Jan Jaap de Graeff, directeur Vereniging Natuurmonumenten

Mevrouw de Minister, dames en heren,

Het is vandaag ongeveer een jaar geleden dat ik mocht spreken bij een door Ecomare georganiseerd symposium over natuurherstel in de Waddenzee, kort voordat in de Tweede Kamer besluitvorming plaatsvond over het rapport van de commissie Meijer. Vandaag sta ik hier weer, met het verzoek van de Raad voor de Wadden om iets te zeggen over de wijze waarop de bij het Wad betrokken partijen zouden kunnen samenwerken en gezamenlijke doelen zouden kunnen realiseren. Ik zal dat laatste graag doen, waarbij ik mij voorstel aandacht te besteden aan wat ik zou willen noemen de trits besturen, beheren en besteden. Immers, als het gaat om de wijze waarop het Waddenfonds wordt georganiseerd, kan niet voorbij worden gegaan aan de daaraan voorafgaande vraag hoe bestuur en beheer van de Waddenzee er in grote lijnen uit zouden kunnen zien. Daaraan moet immers gekoppeld worden de vraag hoe de voor de Waddenzee zo broodnodige investeringen worden besteed. Maar voordat ik toekom aan die trits van besturen, beheren en besteden, is de verleiding groot ook iets te zeggen over de vraag wat voor de Waddenzee het afgelopen jaar is bereikt nadat in de Kamer een moeizaam politiek compromis gesloten is. Aan die verleiding geef ik graag, zij het kortstondig, toe.

De besluitvorming in de Kamer, u weet het allemaal, betrof een viertal onderwerpen: gaswinning, kokkelvisserij, investeringen en bestuur. Op twee van die gebieden is duidelijk voortgang geboekt; of die voortgang ook vooruitgang is hangt natuurlijk af van de opvattingen die je daarover hebt. Ik doel hier op de gaswinning, waar het proces van vergunningverlening wordt voorbereid en de rijksprojectenprocedure van toepassing is verklaard. Als ik het goed heb, zullen binnen enkele maanden de nodige vergunningaanvragen worden ingediend. Wij volgen, zoals bekend, dit proces uitermate kritisch en zullen niet aarzelen daartegen in het geweer te treden indien de inhoud van die aanvragen tot schade aan de Waddenzee zou leiden. Ik doel, als het om voortgang gaat, ook op de mechanische kokkelvisserij, die vanaf 1 januari niet meer plaatsvindt, althans niet in dit gebied. Dat is natuurlijk een prima ontwikkeling, en wie de laatste berichten heeft gehoord over de achteruitgang van de vogelstand in de Waddenzee, weet hoe noodzakelijk het stopzetten van deze activiteit is geweest. Tot zover is de situatie, vergeleken bij die van een jaar geleden, dus duidelijk veranderd.

Maar waar het gaat om het Waddenfonds en de bestuurlijke organisatie, constateer ik op z'n minst grote vertragingen. Ik herinner mij, dat het kabinet begin november vorig jaar heeft toegezegd dat in de eerste helft van 2005 een wetsontwerp over het Waddenfonds bij de Kamer zou worden ingediend, en dat een notitie over de bestuurlijke organisatie in diezelfde periode eveneens de Kamer zou bereiken. Daar is het niet van gekomen. Integendeel, zou ik zeggen. Wat de bestuurlijke organisatie betreft bespeur ik stagnatie, waarbij een verhevigde competentiestrijd gaande is tussen enerzijds het rijk, dat de regie wil behouden, en anderzijds de regionale overheden die het rijk van bedilzucht beschuldigen zonder samen een duidelijk alternatief op tafel te leggen. En wat het Waddenfonds betreft is de situatie eigenlijk nog erger. Want dat fonds was nog niet ontlokken of het kwam al onder vuur te liggen. Het begon ermee dat het kabinet, in afwijking van het eerder ingenomen schriftelijke standpunt, bij de behandeling in de Kamer een koppeling heeft gelegd met de gaswinning, inhoudend dat er zonder gasbaten ook geen sprake van investeringen zou

kunnen zijn. Vervolgens heeft het kabinet enkele maanden geleden van de 800 miljoen 100 miljoen afgetrokken ter compensatie van de mechanische kokkelvisserij, een enorm bedrag voor een bedrijfstak wier activiteiten in dit gebied door de rechter verboden zijn en waarvan duidelijk is geworden dat zij al jarenlang ten onrechte vergunning gekregen hebben. Vervolgens is er de ronduit schandelijke motie van het CDA-kamerlid Atsma, gesteund door VVD, LPF en SGP die in duidelijke afwijking van zowel de commissie Meijer als van het kabinet zelf nog eens zo'n 100 miljoen euro verschuift van natuur naar economie. Ik noem ook andere moties van CDA, VVD en LPF, waardoor de keuzemogelijkheden voor effectieve en efficiënte natuurinvesteringen ernstig worden ingeperkt, zoals bijvoorbeeld de uitspraak waarin zoet-zoutprojecten als geheel non grata worden verklaard. Dames en heren, hoe ook over het politieke compromis van vorig jaar gedacht moge worden, in elk geval is er perspectief gekomen voor investeringen in de natuur waar vriend en vijand het over eens zijn, met een enorm draagvlak bij alle partijen, natuur- en milieuorganisaties, economische actoren zoals VNO-NCW, LTO, en Energy Valley, en ook de regionale overheden. Aan deze investeringen mag niet worden afgedaan. Ik citeer in dit verband met instemming CDA-gedeputeerde Bleker uit de provincie Groningen die vorige week de houding van degenen die de motie Astma hebben onderschreven ronduit dramatisch noemde; hij zei dat ook deze kamerleden zouden moeten inzien dat investeren in de natuur vanzelf leidt tot meer toerisme en dus tot gezonde economische ontwikkeling. Ik hoop van ganser harte dat het kabinet op deze punten de rug recht houdt.

Samengevat, dames en heren, er is over bestuur, beheer en besteding de afgelopen tijd wel heel veel gesproken, maar bepaald nog niet veel vordering gemaakt. Vandaar dat de timing van deze bijeenkomst een goede is, en vandaar ook dat ik wil proberen aan de besluitvorming over die drie onderwerpen in het navolgende een steentje bij te dragen.

Allereerst besturen. De commissie Meijer ondersteund door de heren Staatsen en Toonen heeft geconstateerd dat het bestuur van het Waddengebied erg versnipperd is. Dat is natuurlijk funest als het gaat om het waarborgen van de kwaliteit ervan. Er zijn ministeries, er zijn Friezen, Groningers en Noord-Hollanders, er is een CCW en een RCW, er zijn vele belangenorganisaties, er is politie, douane, scheepvaartinspectie, er zijn terreinbeheerders. Kortom het bekende Nederlandse patroon waarbij, zoals ik ooit de toenmalige voorzitter van het VNO, de heer Rinnooy Kan hoorde zeggen, onder elke stoeptegel zich 5 bestuurders bevinden. De commissie Meijer heeft gezegd dat daaraan nu maar eens een eind gemaakt zou moeten worden, zeker in dit gebied waar op voorhand de functie natuur dominant is verklaard en derhalve van een "gewone" belangenafweging in het kader van de ruimtelijke ordening geen sprake meer is. Denkend over bestuurlijke organisatie, en zeker als voormalig dijkgraaf, komt dan onmiddellijk de gedachte boven om een functioneel bestuurslichaam op te richten, een Waddenschap, dat als taak zou kunnen hebben dit gebied de besturen en wellicht ook te beheren. Maar juist omdat ik dijkgraaf ben geweest, weet ik hoezeer dat vragen oproept in de verhouding tot andere openbare lichamen, en acht ik de oprichting van een nieuwe vorm van functioneel bestuur daarom in de praktijk een onbegaanbare weg. Beter is het dan om te zoeken naar een bestaande bestuursvorm. Daaraan refereerde vorig jaar ook al de heer Alders, sprekend namens bestuurlijk Noord-Nederland, toen hij voorstelde over te gaan tot een samenwerkingsverband van overheden, met betrokkenheid van maatschappelijke partijen, die de rol zou moeten krijgen van uitvoeringsorganisatie met als taak de implementatie van het beleid voor de Waddenzee. In de bestaande bestuurlijke praktijk zou dat mijns inziens een regionaal openbaar lichaam kunnen zijn op basis van de Wet

gemeenschappelijke regelingen. Aan zo'n gemeenschappelijke regeling zouden regionale en lokale overheden kunnen deelnemen, terwijl maatschappelijke organisaties in adviserende zin daaraan zouden kunnen worden verbonden. Bevoegdheden zouden onder meer betreffen het vaststellen van beheersplannen, het verlenen van vergunningen en het handhaven daarvan. En tenslotte zou aan zo'n openbaar lichaam de taak moeten worden toevertrouwd om, binnen door het rijk als geldschieter gestelde kaders, uit het Waddenfonds projecten te subsidiëren, niet dan nadat zulke projecten door onafhankelijke deskundigen zouden zijn getoetst. Op deze wijze kan volgens mij een evenwichtige structuur worden opgezet, waarbij het rijk op hoofdlijnen beleidsuitgangspunten vaststelt, waarbij de regio die hoofdlijnen met een zekere beleidsvrijheid uitvoert, waarbij een onmiddellijke koppeling wordt gelegd met de besteding van het Waddenfonds, en waarbij maatschappelijke organisaties nauw betrokken zijn zonder te besluiten over projecten die zijzelf willen uitvoeren. Natuurlijk besef ik dat zo'n constructie betekent dat zowel rijk als provincies als gemeenten in enige mate invloed afstaan. Maar wil de Waddenzee als natuurgebied overleven, dan moet het ook zoveel mogelijk als eenheid worden bestuurd.

Dat brengt mij vervolgens op het aspect van het beheer. Opnieuw wil ik er een lans voor breken dat grotere delen van de Waddenzee in eigendom en/of beheer bij natuurbeschermingsorganisaties worden gebracht. Momenteel beheren Staatsbosbeheer, het Groninger Landschap, It Fryske Gea en Natuurmonumenten zo'n 30.000 ha natuurgebied in de Waddenzee, waaronder het natuurbeheer op enkele eilanden. In het essay "goed bestuur voor de Wadden" merkten Toonen en Staatsen al op dat "stewardship on the ground" en "goed beheer" van delen van de Waddenzee node worden gemist. Dit kan worden bevorderd, aldus Toonen en Staatsen, door grotere delen van het beheer van de Waddenzee in privaatrechtelijke handen te leggen en maatschappelijke organisaties daarbij in te schakelen. Dit standpunt is vorig jaar door de verzamelde natuur- en milieuorganisaties onder de aandacht van de Tweede Kamer gebracht, en in Ecomare heb ik het eveneens bepleit. Voor de goede orde: dat was en is geen private claim op het hele Waddengebied, en al helemaal niet bedoeld als het alleenrecht van welke organisatie dan ook. Het zou moeten gaan om uitbreiding van het natuurbeheer van bestaande organisaties, met name in die gebieden die extra bescherming behoeven; denk bijvoorbeeld aan de voedselplaten rond het eiland Griend. Het besluit van het kabinet om Natuurmonumenten het beheer van het gehele nationale park Schiermonnikoog toe te vertrouwen is een goede eerste stap. Het zou ook moeten gaan om samenwerking tussen die organisaties zodat het beheer zo goed mogelijk wordt afgestemd. En het zou niet moeten gaan om het op slot zetten van het gebied; dat moeten natuurorganisaties niet willen en bovendien zou een gemeenschappelijke regeling als hierboven bedoeld, erop toe moeten zien dat op dit punt een goede balans wordt gevonden.

Tenslotte, dames en heren, het besteden. Wat moet er nu echt gebeuren, of anders gezegd wat gaan we doen met het geld dat in het Waddenfonds bijeen is gebracht. Dat geld gaat, los van de onderlinge verhouding, ten dele naar natuurmaatregelen en ten dele naar maatregelen die moeten leiden tot een duurzame economie. Beide doelstellingen acht ik uitermate nuttig. Zij komen voort uit de commissie Meijer en doen recht aan het feit dat de Waddenzee natuurlijk niet alléén natuurgebied is, maar dat mensen daar ook moeten kunnen leven, wonen en werken. Dat gezegd zijnde, en mij beperkend tot de investeringen op het gebied van natuur, is het nog niet zo eenvoudig precies te bepalen welke investeringen dan zouden moeten worden gedaan. Er is dan ook het afgelopen jaar door een achttal natuurbeschermingsorganisaties, de Waddenvereniging, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland, het landschap Noord-Holland, It

Fryske Gea, het Groninger Landschap, de Wilde Kokkels en Natuurmonumenten hard aan gewerkt om een Waddenherstelplan te maken. Dat plan is nog niet een complete lijst met investeringen, maar wel een strategische visie voor investeringen in het Waddengebied, waarbij deze investeringen onderling met elkaar samenhangen. Daarbij is gezocht naar sleutelprocessen, zowel rechtstreeks gericht op verbetering van de ecologische rijkdom, als ook op samenwerking, draagvlak en beleving. De nodige investeringen zijn gerangschikt in vijf programma's, met als wervende titels Rijke Zee, Gezonde Kwelders, Natuurparels Binnendijks, Levendige Eilanden, en Beleving en Draagvlak. Ik ga niet op al die programma's uitvoerig in, maar het moge duidelijk zijn waar het over gaat: Rijke Zee gaat over versterking van de basiscondities in de Waddenzee zelf, Gezonde Kwelders gaat over herstel en beheer van de kwelders aan de randen van de Waddenzee, Natuurparels Binnendijks gaat om het aanleggen van verbindingen van de kuststrook binnen de Waddendijk met buitendijkse kwelders en de Wadden zelf, zonder gevaar voor de veiligheid en zonder schade voor de omliggende boeren, Levendige Eilanden bevordert de harmonie tussen natuur en recreatie. Maar ook Beleving en Draagvlak horen in dit rijtje thuis. Mensen betrekken bij de Waddennatuur en ze de schoonheid van het Wad laten beleven is immers een belangrijke onderlegger voor duurzame bescherming van het unieke Waddengebied. Ik ben van mening dat met dit gezamenlijke werkstuk duidelijk richting wordt gegeven aan waar het met de Waddenzee heen moet, en waar ook de euro's naar toe moeten die voor dit gebied zijn bestemd.

Dames en heren, ik kom aan het eind van mijn betoog, dat ik in één adem heb uitgesproken en waarvan ik mij natuurlijk nu afvraag of het voldoet aan datgene waar de Raad voor de Wadden mij voor heeft gevraagd. Mijn thema was "samenwerken en gezamenlijke doelen" en ik denk dat ik het daar inderdaad over heb gehad. Om met die gezamenlijke doelen te beginnen: laten wij die alsjeblieft niet uit het oog verliezen. Het gaat niet om gaswinning, het gaat niet om competenties, het gaat niet om euro's, het gaat om een gebied waar we trots op zijn, dat zijn gelijke in de wereld niet kent, waar de rijkdom aan vogels, vissen en schelpdieren nog steeds verbluffend is en waar het historisch landschap en de ongerepte vergezichten het oog strelen. Ik vind dat de overheid, maar ook anderen, waaronder de natuurorganisaties zelf dat goed in het oog moeten houden. In het verleden is de Waddenzee object geweest van strijd, om de zaak zelf, maar soms ook bijna ideologisch. Daar moesten we maar eens een punt achter zetten; als er één grote verdienste is van het rapport van de commissie Meijer dan is dat het feit dat dat rapport in elk geval uitzicht heeft geboden op een vervolg in plaats van op stagnatie. En wat de samenwerking betreft: ook daar moet het oog vooral op de bal gericht blijven. Wij schieten niet op met competentiegevechten tussen overheden, en even zo goed moeten ook de groene organisaties zoveel mogelijk met elkaar optrekken om verder te komen. Ik denk dat de samenwerking die acht van die organisaties nu zijn aangegaan in het kader van ons herstelplan daar een uitstekend voorbeeld van is, en ik ben ook erg blij dat bestuurders en niet-bestuurders van allerhande slag daarop inmiddels positief hebben gereageerd. Het doet me daarom een groot genoegen dit boekje, of liever gezegd dit prachtige verhaal vandaag aan minister Dekker aan te mogen bieden. Als zij nu daadwerkelijk het Waddenfonds vult, dan zullen wij ervoor zorgen dat die euro's op de goede plaats terechtkomen.

Minister Dekker reageert op de aanbieding van het boekje met de opmerking dat het boekje streefbeeld voor 2025 goed weergeeft. Dat komt overeen met hetgeen waarvoor zij wil gaan.

VRAGEN

Het bestuur is ondergeschikt aan het openbaar lichaam, zoals de heer De Graeff het geschetst. Dat betekent dat het bestuur behoorlijk minder bevoegdheden krijgt?!

Het gaat om het belang van het gebied en deze vorm voorkomt versnippering. Er moet een goede bestuursvorm gekozen worden. De Graeff ziet vooral de voordelen.

De komst van een openbaar lichaam, betekent ook dat Natuurmonumenten ondergeschikt moet zijn. Kan de organisatie die controle kant wel laten varen? Regionale en lokale overheden zullen ook bepaalde bevoegdheden moeten overdragen. Natuurorganisaties zullen nog steeds verantwoordelijk zijn voor het beheren. Bevoegdheden kunnen nog steeds met mate worden uitgeoefend. Weliswaar onder begeleiding van het openbaar lichaam.

Privaat beheer is een goed instrument voor het Wad. Maar je moet er wel goed over nadenken voor welke delen wel en welke delen niet (b.v. de vaargeulen). (Opm.)

De discussie over een ander openbaar lichaam is totaal onvruchtbaar. De bestaande structuur moet sterker. De Minister is hiervan coördinator. Verder ligt er een sterke coördinatie rol vanuit het RCW, dit komt vanuit de regio! (Opm.)

Het woord 'cultuurhistorie' heb ik hier nog niet gehoord?!
Cultuurhistorie is wel een onderdeel uit het 'zorgpakket'. Zowel in het programma Natuurparels Binnendijks, als Beleving en Draagvlak, staat cultuurhistorie voorop.

Ontwikkelingsstrategieën voor samenwerking en (co)financiering van kansrijke projecten; **Gerrit Ybema, voorzitter Adviescollege voor de Markt**

Dames en heren,

Het Waddenfonds kent vier doelstellingen:

- Natuurherstel en ontwikkeling
- Vermindering van bedreigingen
- Duurzame economische ontwikkeling
- Kennisinstructuur

Hoe kunnen we deze doelstellingen vertalen tot kansrijke projecten.

Newfoundland is daarvoor een prachtig voorbeeld. Newfoundland is een gebied dat is aangewezen op de zee. De inwoners zijn daarom gedwongen bepaalde kennis te hebben van het gebied en deze unieke kennis gebruiken zij weer op verschillende manieren. Kortom de eigen regionale kracht (kennis) moet worden gebruikt, om een rol te spelen in nationale en mondiale ontwikkelingen. Maak die eigen kracht bepalend voor de toekomst die je wilt uitbouwen. En met een duidelijk beeld van de toekomststrategie kun je doelgerichte acties nemen en projecten formuleren. Houdt er rekening mee dat je in de eerste paar jaren, effecten / meerwaarde moet laten zien, de quick wins. Voor de toekomstvisie is het van belang om gebruik te maken van de uniciteit van het gebied. Deze wordt bepaald door het Waddenecosysteem. Het Waddengebied als werelderfgoed voegt nog een extra dimensie toe. Vervolgens is het belangrijk om aan te geven welke relaties er bestaan met mondiale vraagstukken, bedreigingen en kansen. In het Waddengebied gaat het dan om zaken als klimaatverandering, zeespiegelrijzing en duurzame ontwikkeling. Hoe zijn deze te vertalen in oplossingen met spin off voor ecologie, duurzame ontwikkeling, economische kansen, leefbaarheid, kennisversterking? Achterliggende gedachte hierbij is dat Noord Nederland de broedkamer is voor initiatieven die impact op nationale/internationale economie hebben.

Pieken in de Delta, de Strategische Agenda en Koers Verlegd leggen een relatie met nationaal en regionaal structuurversterkend beleid. Zoek daar waar mogelijk ook aansluiting bij bijzondere expertise in de regio. Sleutelgebieden, zoals genoemd in Pieken in de Delta zijn:

- Watertechnologie
- Energy Valley en
- Astron/Lofar

Maak in een visie duidelijk welke vraagstukken - in aansluiting bij uniciteit van het gebied- beantwoord kunnen worden met een reikwijdte van nationaal/ internationaal belang. Zoek in de vertaling van de visie naar aansluitmogelijkheden bij regionale sterkten. Focus daarbij op een beperkt aantal strategische projecten die van (inter)nationaal onderscheidend belang zijn en ga versnippering tegen. En tenslotte: maak op een innovatieve wijze gebruik van beperkingen.

Voorbeelden waarbij aangesloten kan worden en die al in de regio spelen zijn de verbetering van de bereikbaarheid en logistiek en infrastructuur van zeehavens, inrichting van duurzame bedrijventerreinen, maar ook veiligheid rond bijvoorbeeld havens: portsecurity (positieve vestigingsfactor voor bv. LNG-aanlanding). Wat betreft de economische speerpunten (kansrijke thema's/clusters) moet de aandacht gericht worden op kennistransitie, innovatie en waardencreatie. Voorbeelden hiervan zijn de ontwikkelingen rond duurzame energie, biomassa,

getijdenregeling en blue energy en chemie. Andere speerpunten die kunnen worden genoemd zijn versterking visserijsector via inzet van nieuwe technologieën en Waddentoerisme. Voor alle ontwikkelingen geldt dat marketing ruime aandacht vereist.

Het Adviescollege voor de Markt kan als model dienen voor het samenstellen van een commissie die zorg draagt voor een maximale benutting van het Waddenfonds als aanjager voor extra investeringen en investeringsbronnen. De rol van zo'n commissie omvat de strategische advisering, het fungeren als aanjager van nieuwe projecten en bruggenbouwer. Een dergelijke organisatie bestaat uit mensen uit de marktsector die over een groot nationaal en internationaal netwerk moeten beschikken bij overheid en bij bedrijfsleven en die elkaar in kennis en expertise aanvullen.

Enkele Aandachtspunten. Allereerst de 80-20 regel.

Focus op 80%: dat wil zeggen, ontwikkel op basis van de visie een beperkt aantal strategische projecten met een nationale en internationale importantie. Zoek daarbij naar nieuwe business opportuniteiten, gedragen door marktpartijen. Kennis(transitie) via bijvoorbeeld een nieuwe Waddenacademie is hieraan ondersteunend. De overheid faciliteert het proces. Verder moet worden bedacht dat samenwerking van cruciaal belang is. Sluit daarnaast aan bij lopende initiatieven en strategische keuzes in de regio en bouw die verder uit. Zoek transsectoraal naar dwarsverbindingen en samenwerking. Zorg verder vooral voor economisch, maatschappelijk en politiek draagvlak, zowel regionaal als nationaal.

Financiering

Cofinanciering is een belangrijk item in het Waddenfonds. 10% voor natuur en 60% voor duurzame economische ontwikkeling.

Mogelijkheden voor cofinanciering zijn:

- Regionaal/Kompaz(EZ)
- Waddeninvesteringsfonds (i.o.)
- Ministeries (bijv. energietransitie)
- Innovatieplatform
- Bedrijfsleven
- ICES-KIS/FES
- EU-fondsen/kaderprogramma's
- Leningen via banken
- Beleggers in duurzame investeringen
- Andere Bronnen

Er is veel discussie over het geld, maar dat is niet altijd effectief. Voor goede projecten is geld beschikbaar, mits er een goede regie wordt gevoerd en zorgvuldig wordt gelobbyd. De vraag is dus veel meer: weten wij met elkaar voldoende kwalitatieve projecten te ontwikkelen?! Dat zal nog lastig genoeg worden. Het vereist veel kennis en veel investering. Kennis en contacten van het Adviescollege worden hiervoor veelvuldig aangewend.

Resumé

- Ontwikkel een lange termijn visie die aansluit bij de endogene kracht en uniciteit van Waddengebied en die inspeelt op maatschappelijke vraagstukken die internationale impact hebben. Wat wil je straks achterlaten?
- Sluit aan bij gedachte van Pieken in de Delta (Noord Nederland broedkamer voor projecten met internationale impact) en sluit ook aan bij sterkten/sleutelgebieden in de regio: speerpunten/sleutelgebieden.
- Formuleer een beperkt aantal strategische projecten die hier goed bij aansluiten.
- Zoek naar Quick Wins; je moet je de eerste jaren bewijzen.
- Voorkom verkaveling.
- Dit geldt voor inhoud; budget en organisatie.
- Formeer een externe Raad zoals het AMa met brede scope, kennis, invloed/gezag en goede nationale contacten in kader van strategische advisering; aanjagen van nieuwe projectideeën (Hiervoor heb je wel wat aanjaaggeld nodig) en bruggenbouwer.
- Marketing!

VRAGEN / OPMERKINGEN

De overheid moet niet een te dominante rol krijgen. De discussie over de vorming van een openbaar lichaam of adviescollege kost veel tijd en energie. Dat moeten we niet doen. (Opm.)

De Waddenzee heeft betrekking op alle DRIE noordelijke provincies (ook Noord-Holland!!). Die samenwerking moeten we meer zoeken en inhoud geven.

Programma's en projecten voor het Waddenfonds

Interview van dagvoorzitter Mulder met de heren:

Van Balsfoort (secretaris Productschap Vis);
Conyn (voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Noordwest-Holland);
Keurentjes (Land- en Tuinbouw Organisatie Noord) en
Kuiper (directeur Landschap Noord-Holland).

Wat willen de verschillende organisaties doen met de gelden?:

Als natuurorganisatie bent u tegen de gaswinning, maar u wilt nu wel de gelden?

Kuiper: Met de hand op de kraan! Dat kan zolang iedereen zich aan de afspraken houdt. Eén van de concrete projecten waar Landschap Noord-Holland op inzet is het herstel van de kwelders. Daarbij wordt samengewerkt met economische dragers.

Conyn: fungeren als adviescollege en het behartigen van de economische belangen, vanuit duurzaam oogpunt.

Keurentjes: De LTO heeft een duidelijk programma. De LTO voelt zich verantwoordelijk om de belangen van de achterban te behartigen. Enkele projecten zijn: kwelderherstelplan en duurzame landbouw in het Waddengebied.

Van Balsfoort: De visserij staat vaak centraal. Ze hoort thuis in het Waddengebied, zowel de gewone als de schelpdiervisserij. Beide hebben toekomst, maar beide zijn ook toe aan verandering. Daarvoor willen wij aandacht en ondersteuning vragen vanuit het fonds. Inzetten op innovatie, de ontwikkeling van technische middelen. Vanuit de ecologische hoek is veel verandering opgelegd. De visserij doet dus terecht een claim op het fonds voor een zetje in de rug als het gaat om duurzame ontwikkeling.

We moeten oppassen niet te veel wielen uit te willen vinden. Dat wat we doen moeten we verbeteren. De cofinanciering van 60% wordt geëvalueerd. Nu eerst maar eens zien hoe we het geld goed kunnen investeren.

Zijn er snelle successen te behalen?

Kansrijke projecten moeten met voorrang worden opgepakt. Bij voorkeur projecten waarbij de cofinanciering al geregeld is.

Keurentjes: Voor LTO is de cofinanciering geen belemmering voor quick wins. Op de lange termijn schuilt hierin mogelijk wel een probleem.

Van Balsfoort: Deelt het probleem. 60 – 10 is een groot verschil. Vooral als het gaat om innovatieve projecten. Voor het risico dat je daar mee loopt, zou er eigenlijk een ander percentage aan moeten hangen. Bovendien kunnen andere bedrijven het idee weer overnemen. Verschillende risico's, verschillende percentages.

Kuiper: Voor snelle successen zet Landschap Noord-Holland in op een betere infrastructuur. Hij is zich bewust van het lange termijn effect en geeft aan dat iedereen elkaar nodig heeft. Dat gaat niet vanzelf, maar moet realiseerbaar zijn, want zolang iedereen hetzelfde doel nastreeft, moeten bedrijvigheid en natuur goed kunnen samenwerken. We praten nu al jaren, ondertussen is het Waddengebied achteruitgegaan. Nu gezamenlijk in de gelegenheid om er iets aan te doen.

Conyn: het is wel een zorg als natuurorganisaties steeds meer terreinbeheer doen. Maar economie en natuurbeheer kunnen heel goed samen. Helemaal als ze van de vaargeul afblijven.

Wat is de meest kansrijke duurzame ontwikkeling?

Keurentjes: het verduurzamen van de productie vanuit landbouw in relatie met de Wadden

Kuiper: de kwelders en zoet-zoutovergangen.

Van Balsfoort: duurzame mossel- en garnalenproductie.

Conyn: toerisme, economische en leefbare gemeenschapsplaatsen (geen musea).

Wat is de grootste bedreiging?

Keurentjes: Eén speler die heel dominant aanwezig is. Doe je dan wel recht aan integraal samenwerken?! Je moet op zoek naar een goede verhouding.

Kuiper: zeuren over centen.

Van Balsfoort: gebrek aan dialoog. We moeten daadwerkelijk met elkaar praten en elkaar niet steeds voor de rechter dagen over wat wel en niet mag. Dat komt de innovatie niet ten goede.

Conyn: bureaucratie.

Introductiemiddagprogramma

Dagvoorzitter Mulder geeft de aftrap voor het middagprogramma. Hij geeft een mooie bespiegeling van de geschiedenis van het Waddengebied en vanuit het perspectief wat als "...” (what if). Maar geschiedenis is onomkeerbaar en natuurherstel eigenlijk een dubbele ontkenning. Een achterwaartse beweging kan vooruit zijn, maar is niet altijd vooruitgang.

DEELSESSIES

Beheer van het Waddengebied

Eerste ronde

In het Waddengebied is sprake van achteruitgang van de natuurwaarden en de biodiversiteit. Waarom zou hier niet moeten worden gekozen voor het systeem dat "op het land" wordt gehanteerd, te weten: verwerving en beheer door professionele natuurbeheerders. Dit leidt tot meer transparantie en een duidelijkere taakverdeling. De groep thematisch georganiseerde beheerders van b.v. havens en vaargeulen, opererend vanuit de ruimtelijke ordening (PKB), wordt dan aangevuld met een specifieke natuurbeheerder. Toewijzing van dit beheer zal tot "gekrakeel" leiden, maar heeft als voordeel dat duidelijk wordt onder wiens beheer bepaalde activiteiten staan.

Het is belangrijk om daaraan voorafgaand heel duidelijk vast te stellen wat we met het gebied willen, wat is de visie op het gebied. Natuur moet daarin primair zijn! Van daaruit moet de kwestie van beheer worden georganiseerd

Er blijkt verwarring te zijn over het begrip beheer. Er bestaat verschil tussen 'wat we willen met het Waddengebied' en 'wie het uitvoert en bewaakt'. Beheren wil ook niet per definitie zeggen dat er feitelijk iets wordt uitgevoerd, maar wel dat er een organisatie verantwoordelijk is (en gesteld kan worden) voor een specifiek belang. De overheid zou de gebiedsfunctie moeten regelen in een beheersplan, waarna de beheerder het beheer binnen de gestelde kaders uitvoert. Het gaat in dit geval om gebiedsbeheer, waarin het natuurbelang wordt behartigd. Dat zou winst voor de Wadden zijn. De kern van het probleem is dat er bestuurlijk eigenlijk niemand eindverantwoordelijk is en dat de overheid in de huidige situatie geen belangen behartigt of beheert.

Een probleem in het Waddengebied is dat er meerder gebruikers van hetzelfde "perceel" zijn. Daardoor is het moeilijker te regelen wie wat waar en wanneer gaat doen. Enkele deelnemers hebben er wel (wat) moeite mee dat één organisatie, een gebiedsbeheerder, het alleen voor het zeggen zou krijgen. Het is onduidelijk hoe dan de meerdere belangen gediend kunnen worden. Daarom is het onderscheid tussen gebieden met meerdere functies en specifiek kwetsbare natuurgebieden belangrijk. Deze laatste categorie gebieden hebben een goede beheerder nodig. De overheid zou die moeten aanwijzen. Het bestuurlijk forum daarvoor ontbreekt vooralsnog.

Tweede ronde

De eerste vraag die aan de orde wordt gesteld, is of beheer altijd iets actiefs is. Het merendeel van de Waddenzee heeft geen actief beheer nodig. Het onderscheid tussen beleid en beheer moet duidelijk gemaakt worden. De vergelijking met het beheer van de EHS kan hier wel worden gemaakt. Beheer kan dan ook bestaan uit het enkel geven van voorlichting of het houden van toezicht. Overigens zijn de meningen over de vraag of er in het Wad gebieden zijn die nu geen beheerder nodig verdeeld.

Er bestaat zorg over de vraag of een terreinbeheerder wel een belangenafweging kan en zou moeten (willen) maken. Het wordt juist complex als het over meer dan alleen natuur gaat, wanneer er sprake is van een complex medegebruik. Dat is in grote delen van het Waddengebied aan de orde. Er wordt door enkelen

gepleit voor een Nationaal Park model: de doelen zijn dan vastgelegd, veel medegebruik blijkt dan wel mogelijk te zijn.

Opgemerkt wordt dat terreinbeheer juist niet gaat over afsluiting, maar over openstelling en de ecologische kwaliteit; goed gastheerschap!. De Wadden laat zien wat er kan gebeuren als er geen terreinbeheerder is. Juist de praktische uitvoering van het beleid ontbreekt nu. De enige plekken waar momenteel herstelprojecten worden uitgevoerd, zijn de terreinen van de terreinbeheerders.

De deelnemers zijn het met elkaar eens dat er één orgaan moet komen dat beleid maakt. Daarover moet democratisch controle komen, net als over de uitvoering van het beheer. Maar er is huiver voor een nieuwe bestuurslaag. Als er een regionaal bestuursorgaan komt, zouden integrale afwegingen wel eens in het gedrang kunnen komen. Er wordt gepleit voor een Nationaal Landschapmodel, waarin alle belanghebbenden worden betrokken. Vervolgens kunnen alle taken worden verdeeld, inclusief het terreinbeheer. De bevoegdheden moeten goed geregeld worden. Het is dus zoeken naar een eenduidige beslissingsmacht in een bestuursmodel.

Conclusies

- de overheid stelt wel daden, maar is geen belangenbehartiger voor het Waddengebied;
- er zijn delen van et Waddengebied die een goede beheerder nodig hebben. Het bestuurlijk forum voor het aanwijzen daarvan ontbreekt;
- er bestaat angst voor de situatie waarin één organisatie het voor het zeggen zou krijgen in het Waddengebied.

Herstel van kwelders voor landbouw en natuur

Eerste ronde

Aan de deelnemers wordt gevraagd om in de discussie over kwelders specifiek aandacht te schenken aan cultuurhistorie, ecologie, veiligheid, verzilting en landbouw (groene diensten en teelt zeegroenten), aan de hand van de volgende drie vragen:

- 1) Bent u vóór het herstel en onderhoud van de bestaande kwelders?
- 2) Heeft het zin om nieuwe kwelders aan te leggen, te ontwikkelen (dus uitbreiding van bestaande kwelders)?
- 3) Is het wenselijk om actief mee te werken om verzilting binnendijs te creëren?

Herstel bestaande kwelders

Het belang van een goed herstelplan voor kwelders wordt (h)erkent. Hiermee kunnen zowel natuurwaarden als fysieke waarden (b.v. dammen) worden hersteld. Er kunnen dus meerdere doelen mee worden gediend.

Het weer invoeren van een zogenaamd mozaïekbeheer (manier van beweiding zoals boeren vroeger deden) kan bijdragen tot een goed herstel van de kwelders en vergroting van de biodiversiteit. Verder wordt gezegd dat kwelders belangrijk zijn voor het tegengaan van verzilting. Een punt van aandacht is hoe op de langere termijn de continuïteit kan worden gewaarborgd, met betrekking tot beheer, gebruik en financiering?

Nieuwe kwelders

Prioriteit moet liggen op duurzaam herstel van bestaande kwelders. Afhankelijk van hoe dit gaat, kan het bestaande kwelderareaal worden uitgebreid. Verder wordt aangegeven dat het relevant is om onderzoek mee te nemen in de projecten voor nieuwe kwelders. Immers: "hoe kan je ingrepen doen, zonder dat je het monitord?". Integreer onderzoek in het project(plan) en neem een monitoringprogramma op in het project, maar laat het niet een onderzoeksproject worden, en ga vooral ook aan de slag (zoals Minister Dekker ook verwoordde in haar presentatie). Om een samenspel van de natuurlijke eenheden te verkrijgen, moet je soms wat doen (en ingrijpen), daarvoor is onderzoek wel een vereiste.

Verzilting binnendijs

De meningen zijn verdeeld over dit onderwerp. Een deel van de aanwezigen is voor verzilting: maak er landbouwgrond van. Een ander deel is het er níet mee eens, vanwege het mogelijk verliezen van natuurwaarden.

Er kan worden ingespeeld op de landbouwontwikkeling met betrekking tot bijvoorbeeld de teelt zeegroenten, maar de vraag is of er ruimte moet worden gecreëerd voor binnendijkse zoet-zoutovergangen. Het actief stimuleren of toelaten van binnendijkse verzilting, volgens een aantal deelnemers voor het grote publiek een gevoelig punt.

Het is belangrijk om met elkaar in gesprek te komen én te blijven. Stem op elkaar af wat een iedere partij wil. Bijvoorbeeld: hogere gronden voor landbouwgebruik; lagere gronden voor natuurgebieden. Met samenwerking en onderlinge afspraken kun je ver komen!

Tweede ronde

Herstel bestaande kwelders

Het herstel van kwelders is een speerpunt van het Waddenfonds (projecten daarin). De kern moet liggen in het herstel van bestaande kwelders. Het kwelderonderhoud en -beheer kan worden gezien als 'tuinieren in de Wadden-zee'. Verbind landbouw en natuur aan elkaar en maak er 'zilttuinieren' van: telen van zeegroenten, zoals zeekraal en zeeaster. Leg het accent buitendijks (mede vanuit de landbouw gezien). De markt is niet groot, maar er is vraag naar zeegroente!

Kortom: onderzoek of er specifieke teelten (cultuurtechnisch) op de kwelders mogelijk zijn: boor een nieuwe markt aan.

Natuur op de kwelder niet mag niet worden vergeten! De hoofddoelstelling van het herstel van bestaande kwelders is natuurontwikkeling. Binnen dit geheel kan de landbouw worden meegenomen.

Nieuwe kwelders

De meerderheid van de aanwezigen vindt kwelders een wezenlijk en karakteristiek onderdeel van de Waddenzee, waardoor er in het algemeen sprake is van een positieve houding ten opzichte van nieuwe kwelders. Toch roept het ook vragen op, met name bij natuurorganisaties, zoals wat zou de winst zijn? Om welke reden zou je nieuwe kwelders willen aanleggen? De ene natuurwaarde wordt voor de andere ingewisseld.

Redenen voor aanleg van nieuwe kwelders zijn zowel natuurwaarden als de veiligheid (in verband met zeespiegelstijging zelfs in toenemende mate). Een aandachtspunt is dat oplossingen moeten worden gevonden om het gebruik, herstel en financiering van een groter kwelderareaal op de langere termijn te waarborgen (continuïteit).

Verzilting binnendijks

Nederland heeft geen enkele zoet-zoutgradiënt meer. Pleiten voor overgang zoet-zoutgradiënt, in verband met: verhogen biodiversiteit en verhogen productiviteit. De mogelijkheden voor herstel moeten worden onderzocht.

De deelnemers uit de natuurbeschermingsorganisaties stellen dat de grens tussen land en Waddenzee momenteel erg scherp is. Het is de moeite waard om in kleinschalige projecten te bezien wat mogelijk is. Samen kijken in plaats van dit tegen te gaan.

De deelnemers uit de landbouw zijn tegen actief verzilten binnendijks, zij kiezen er daarentegen voor om de zeer vruchtbare grond tegen de Waddenkust te koesteren. Richt je bij voorkeur op mogelijkheden buitendijks. Echter, de landbouwdeelnemers staan wel open voor het maken van afspraken met andere partijen (o.a. natuurbeschermingsorganisaties), zoals ook in het verleden is gebeurd. Van daaruit kan worden bezien hoe ver je met elkaar komt.

Conclusies

- iedereen is voor natuurlijk herstel van de bestaande kwelders, alleen hoe dit moet worden aangepakt, moet met de verschillende partijen (natuur, landbouw) worden besproken. Aandachtspunt is het waarborgen van de continuïteit, met name met betrekking tot beheer, gebruik en financiering. Iedereen is voor natuurlijk herstel van de bestaande kwelders;
- het ontwikkelen van nieuwe kwelders is interessant. De meeste deelnemers zijn hierover positief, maar zijn wel van mening dat onderzoek een vereiste is. Met name natuurorganisaties geven aan: kijk goed wat je wilt bereiken met aanleg nieuwe kwelders;
- de meningen over binnendijkse verzilting zijn verdeeld. Bij plannen in deze richting is overleg met alle betrokkenen van groot belang. Deelnemers vanuit de natuurbeschermingsorganisaties zijn voor verzilting binnendijks en die vanuit de landbouw tegen, met als argument het koesteren van de vruchtbare grond tegen de Waddenkust. Kleinschalige projecten zijn bespreekbaar.

Natuurherstel op wadplaten

Eerste en tweede ronde

Het volgende statement wordt gehanteerd als uitgangspunt voor de discussie: 'Herstel' in het hart van de Waddenzee lijkt een vreemde zaak. Toch is de natuur daar zo enorm achteruitgegaan dat de kans groot is dat ze er zelf niet meer bovenop komt. Het is dan noodzakelijk om onmisbare leefmilieus weer terug te brengen, door actief in te grijpen: mosselbanken aanleggen, zeegras planten enz. Of hebben we nog zoveel vertrouwen in de natuur dat als de Wadden met rust worden gelaten, en met name de Wadbodem, het herstel van mosselbanken en zeegrasvelden vanzelf gebeurt?

Er is niet zonder meer overeenstemming over de stelling dat de wadplaten inderdaad achteruit zijn gegaan. Daarom zijn eerst afgenomen en toegenomen natuurwaarden geïnventariseerd. Dit resulteert in het volgende overzicht van de staat van de wadplaten:

- (trek)vis: kraamkamerfunctie is sterk afgenomen
- zeegras: sterk afgenomen, herintroductieprogramma werkt tot nu toe niet
- schelpdieren:
 - * nonnetje: sterke achteruitgang sinds de jaren '90 (90% in de Westelijke Waddenzee)
 - * kokkel: jaarlijkse variatie in de broedval; echter door de (kokkel)bank genomen is de broedval achteruit gegaan.
 - * wulk: uitgestorven in de Waddenzee en het Nederlandse kustgebied
 - * mosselbanken: in de Westelijke Waddenzee zijn bijna geen mosselbanken meer, in de gehele Nederlandse Waddenzee zijn mosselbanken achteruitgegaan van zo'n 4000 ha naar 0 ha begin jaren '90. Er is nu weer sprake van enig herstel; er ligt momenteel 2040 ha.
- zeezoogdieren: bruinvis wordt sporadisch gesignaleerd, verwacht wordt dat deze soort weer in opmars is
- vogels:
 - * schelpdiereters: achteruitgang in omvang van populaties
 - * ganzen (grazers): toename
 - * wormeneters: toename, terwijl deel hiervan in de gehele Waddenzee (incl. Duitsland en Denemarken) afneemt

Over schelpdiereters wordt opgemerkt dat de Waddenzee wereldwijd één van de weinige geschikte gebieden is voor schelpdiereters. Met de trekvogels die het meest afhankelijk zijn van de Waddenzee, gaat het in het bijzonder slecht, wat mogelijk aangeeft dat het juist met de Waddenzee als schakel langs de trekweg slecht gesteld is. De laatste tien jaar heeft in het algemeen een versnelling van die achteruitgang van vogelpopulaties plaatsgevonden.

Als oorzaken van de achteruitgang worden genoemd:

Voor wat betreft de Schelpdieren (en indirect vogels)

- overexploitatie van schelpdieren
- eutrofiering is teruggelopen
- turbulentie is toegenomen
- chemische verontreiniging (speelde met name in het verleden)

Voor wat betreft Zeegras

- ziekte
- doorzicht waterkolom
- nutriënten/eutrofiëring
- afsluiting Zuiderzee (getijde-volume is toegenomen, dit is met name merkbaar op plekken waar voorheen veel zeegras groeide)

De algemene opmerking die bij dit overzicht wordt geplaatst is dat het grote verband met omringde wateren de discussie ingewikkeld maakt.

Mogelijkheden herstel

In het algemeen wordt gesteld dat herstelmaatregelen alleen zullen werken wanneer deze op grote schaal worden ingezet. Het idee van een 'multiple stable status' van een ecosysteem ligt hieraan ten grondslag: herstel van een (nieuw) evenwicht zal vanuit een verstoorde situatie niet uit zichzelf optreden vanuit een nieuw (verstoorde) evenwicht. Het ecosysteem moet een grote duw krijgen om weer in het oude evenwicht terug te komen.

Daarnaast wordt geconstateerd dat het slechtst gaat met de Westelijke Waddenzee, maar dat het beleid zich met name richt op het Oostelijk deel. Aangezien het Westelijk deel juist van belang is voor overwinterende vogels, was de conclusie dat natuurherstel en het beleid zich versterkt op dat deel zou moeten richten.

Verder wordt opgemerkt dat de Kaderrichtlijn Water niets zal toevoegen aan de huidige (juridische) bescherming van de natuurwaarden in de Waddenzee

Uit de discussie komen de volgende concrete herstelmaatregelen naar voren:

- 1 Passieve herstelmaatregelen
 - bodembescherming (beperking van zowel visserij (mosselen en garnalen) als baggeren, uitdiepen en zandsuppleties);
 - onderzoek naar effecten van garnalenvisserij en mosselvisserij (zowel op (ondiepe) platen als in de geulen) waarbij met name het instellen van een referentiegebied van belang werd geacht.
- 2 Actieve herstelmaatregelen
 - aanleg van mosselbanken. Dit is mogelijk. Deze maatregel zou vooral in de Westelijke Waddenzee een rol kunnen spelen. Men was het er echter over eens dat een dergelijke maatregel nu nog niet toegepast moet worden;
 - herstel zoet-zoutgradiënten;
 - herstel zeegras door grootschalige herintroductie.

Op de vraag of herstelmaatregelen wenselijk zijn, dan wel of de natuur op zijn beloop moet worden gelaten, zijn de deelnemers overwegend van mening dat ingrijpen wel wenselijk is, maar vooral wel moet worden begeleid door wetenschappelijk onderzoek. Onderzoek zou grootschalig moeten plaatsvinden, waarbij wordt gedacht aan de schaal van een kombergingsgebied.

Meer in algemene zin wordt verder opgemerkt dat goed Waddenzeebeleid onlosmakelijk verbonden is met goed Noordzeebeleid. Verder wordt opgemerkt dat sanering van de mechanische kokkelsector niet uit het natuurdeel van het Waddenfonds moeten worden betaald.

Conclusie

Herstel van de teruggelopen van de kwaliteit van wadplaten is mogelijk door het op grote schaal beperken van de overexploitatie van schelpdierbestanden en bodemberoering en door de aanleg van zoet-zoutovergangen en zeegrasvelden.

Verduurzaming waddevisserij

Eerste ronde

Samenwerking

Alle deelnemers vinden dit een open deur. Natuurlijk moet dat, maar het is niet vanzelfsprekend. Je moet elkaar opzoeken want dat levert vrijwel altijd verrassende inzichten en nieuwe ideeën op en geeft inzicht in je belangen. Blijf niet hangen in tegenstellingen. Concentratie op zaken die verbinden, waarmee je een gemeenschappelijk belang hebt, is veel effectiever. En vooral: heb vertrouwen in elkaar. Hierin meer investeren is noodzakelijk. Dit recept geldt voor iedereen maar in dit verband vooral voor vissers en hun (vele) organisaties, bestuurders, beleidsambtenaren, natuurorganisaties en onderzoekers.

Vanuit de visserijsector bestaat twijfel over de vraag of de natuursector sowieso wel oogst accepteert in het natuurgebied. Dat zou geen basis zijn om te investeren in een moeilijke transitie. Gevraagd wordt om op dit terrein kleur te bekennen. Vanuit de natuurbeschermingsorganisaties wordt gesteld dat de visserij jarenlang de ruimte heeft gehad. Dat heeft geleid tot de huidige situatie. Het roer moet dus echt om. Blijvende visserij moet wel kunnen maar wel veel extensiever en veel integraler. Als je het Wad echt wil verbeteren moet je grote rustgebieden instellen, dat wil zeggen zonder bodemberoerende visserij. Denk daarbij, wat betreft de ordegraad, aan een 50-50 verdeling.

De mogelijkheden voor verduurzaming kunnen worden uitgewerkt in de vorm van projecten. Met betrekking tot de aanpak en inhoud hiervan komt in de discussie een aantal zaken aan de orde. Een van de centrale thema's is dat meer moet worden gedaan aan een gemeenschappelijke beeldvorming over de wijze waarop de beginselen van duurzaamheid doorwerken in de praktijk: visserij en natuur ga met elkaar aan de slag! De visserij zou dit moeten doen op basis van een integraal programma voor de hele sector.

Kleinschalige initiatieven zijn vaak kansrijker. De focus moet niet op geld maar op inhoud liggen. Geld voor een goed project komt er toch wel. Verbind projecten wel met elkaar door de samenhang helder te maken en een goed raamwerk te maken. Transitie naar een kleinschalige geïntegreerde visserij met een lokale marktorientatie is zeer gewenst. De 'grote jongens' nemen dat echter niet zo serieus. De Stichting Geïntegreerde Visserij is bezig met een goed initiatief. Dat gaat ook breder dan alleen visserij. Duurzaamheid vormt daarvan een impliciet onderdeel.

Het uitwerken van een certificering (Marine Stewardship Council (MSC)) wordt als wenselijk beoordeeld. Het traject en de uiteindelijke meerwaarde blijft te vaak ondoorzichtig. Zo blijft het onzeker of de consument voor een ecomerk wel meer wil betalen. Evenals wat er gebeurt als alles ecologisch en duurzaam is.

Het opzetten van een streekmerk en de ontwikkeling streekproducten op basis van ecologische duurzaamheid en economische meerwaarde, is een ontwikkeling die parallel kan (zou moeten) lopen met MSC. Daarvoor is de ontwikkeling van normen en draagvlak noodzakelijk, en vooral ook marketing. Markt veroveren is ondernemerschap. Is voor het vis-streekproduct in Nederland lastiger dan bijvoorbeeld in Duitsland. Grote spelers hebben een grote voorsprong. Het bundelen van krachten is een voorwaarde voor het welslagen.

Het zwaartepunt van de na te streven ontwikkelingen moet meer worden gelegd bij lokale werkgelegenheid en minder bij grote kapitaalintensieve ontwikkelingen. Deze zienswijze wordt niet door iedereen gedeeld. Knelpunt is bijvoorbeeld een gesignaleerd tekort aan bemanning.

Transitie van de mosselsector. Die is hard bezig met een verduurzamingslag. Dat vraagt tijd en betekent ook dat vooralsnog niet alles optimaal gaat. De sector heeft sinds enige tijd ook overleg met vertegenwoordigers van natuurorganisaties;

Tweede ronde

Er wordt gemeld dat er een overleg gaande is tussen de mosselsector en natuurbeschermers, met als kernvraag: hoe kan worden overgeschakeld naar een duurzame teelt en duurzame oogst. Er lopen diverse experimenten. Verder wordt gemeld dat het zeer slecht is gesteld met de zaadvangst. De sublitorale mossels zijn vrijwel verdwenen. De sector wil daarom de platen op waar weer een begin van herstel van mosselbanken optreedt. De natuurbescherming staat voor het dilemma om dit toch maar voor een deel te accepteren, als noodzakelijke tussenstap in de transitie naar duurzame schelpdiervisserij, waarvoor tijd nodig is. Vraag blijft of de sector in de Waddenzee sowieso nog wel toekomst heeft.

De visserij innoveert. Geconstateerd wordt dat het terecht is dat het gebeurt, maar dat de sector nog maar aan het begin staat van een lange weg. Tijd krijgen voor verandering en samenwerking zijn een must. Elkaar meer ruimte geven in en voor die ontwikkeling. Belangrijke kenmerken van de projecten waar het om gaat zijn:

- gericht op innovatie en transitie;
- ontwikkelingen die al in gang zijn gezet meer bekendheid geven. Genoemde voorbeelden zijn: pulskor, pilot geïntegreerde visserij, innovatie schelpdier visserij en –kweek, certificering (MSC), uitvoering resultaten Waddenzeeforum;
- gericht op eindproducten die zowel ecologische als economische meerwaarde hebben.

Het Waddenfonds kan een waardevolle bijdrage leveren aan de transitie. Er bestaat twijfel over de vraag of het gestelde percentage wel voldoende zal zijn voor met name de meer experimentele projecten. Daar staat tegenover dat de deelnemers van mening zijn dat ondersteuning op termijn niet meer nodig zou moeten zijn.

Er wordt ook een aantal zaken genoemd die belemmerend werken met betrekking tot de transitie. Een deel van de deelnemers is van mening dat er bij LNV onvoldoende kennis is van wat er werkelijk speelt. Sectoren worden daardoor gedwongen om naar de Raad van State te gaan. Genoemd wordt dat de vele regeltjes vaak niet kloppen, en innovatie tegenwerken. Gemengd vistuig aan boord mag bijvoorbeeld niet terwijl dat juist voor de omschakeling naar gemengde visserij hard nodig is.

Een ander punt is de vraag om meer lange termijnvergunningen. Er komt dan meer zekerheid voor en in de sector. Dat leidt tot een beter beheer en dus ook tot bereidheid voor lange termijn investeringen in de ontwikkeling naar meer duurzaamheid. Dit in plaats van winstneming op de korte termijn.

Conclusies

- samenwerking moet maar is niet vanzelfsprekend. Meer met elkaar praten en minder over elkaar;
- kleinschalige initiatieven zijn kansrijk maar wel binnen een groter raamwerk;
- vissers en natuurmensen moeten samen aan de slag;
- vissector moet met een integraal plan komen.

Het Waddengebied: bron van groene energie en schoon water

Eerste ronde

Uit de discussie komt naar voren dat de Eemshaven als energiehaven moet worden ontwikkeld. In de Eemshaven is sowieso grootschalige energie-opslag noodzakelijk, die minstens 70 % overslag zal behelzen. De prijs van groene energie zal afhankelijk zijn van de prijs van energie uit mineralen.

Een ander onderwerp dat nadere aandacht verdient vanwege het innovatieve karakter, betreft de winning van energie uit de menging van zoet en zout water (osmose) en energiewinning uit getijdenwerking.

Voor energie uit biomassa moet onderscheid worden gemaakt tussen de grootschalige aanpak die nodig is voor de eventuele bouw van een biomassa-centrale en kleinschalige installaties voor eigen gebruik. Op de eilanden is alleen het laatste haalbaar, voor de werking van een centrale op een eiland zou extra biomassa moeten worden aangevoerd.

Op het gebied van de landbouw wordt verder gediscussieerd over investeringen vanuit het Waddenfonds in verbeteringen van milieurandvoorwaarden, bijvoorbeeld door aanschaf van werktuigen en technieken ter vermindering van uitstoot van mineralen en gebruik van bestrijdingsmiddelen. Deze inzet kan alleen als de lokale doelstellingen verder gaan dan de generieke milieuregels.

Geconstateerd wordt, dat een eventuele combinatie van energiewinning en versterking werkgelegenheid door energie vooral via de landbouw gaat.

Tweede ronde

In de kop van Noord Holland loopt het project renewable energy valley. Gezegd wordt dat er veel kennis bij ECN is ontwikkeld; e.e.a. zou aangesloten moeten worden op de ontwikkelingen in het noordelijk Waddengebied.

In het Waddengebied moet men zich vooral richten op kennisontwikkeling aangaande groene energie; de kennisinstellingen daarvoor zijn in het Noorden aanwezig. Daarnaast zou men de stroomvoorzieningen moeten vergroenen en zich moeten toeleggen op de productie van biofields (koppeling aan landbouw). Bijdragen uit het Waddenfonds zouden vooral gericht moeten worden op investeringen in kennisontwikkeling en niet zo zeer in productie, meer precies: in feite op de tussenfase tussen onderzoek en implementatie, dus op experimentele toepassingen.

Mestvergisting leidt tot een betere kwaliteit mest (hogere nutriëntengehalten) én groene energie. Daar moet meer mee worden gedaan.

De kustzone is uitermate geschikt voor de teelt van pootaardappelen mede door de ziektebestrijdende werking van de zeewind; wel is zoet water van groot belang en moet hierin geïnvesteerd worden wil men op de lange termijn geschikte omstandigheden voor deze teelt handhaven.

Conclusies

- prioriteit van de inzet van middelen uit het Waddenfonds moet liggen bij innovatieve projecten;
- er moet worden geschakeld tussen onderzoek en implementatie;
- het Waddenfonds mag geen opvolger zijn van het reguliere regionale sociaal-economisch beleid;
- het Waddenfonds is ook bedoeld voor milieumaatregelen, mits deze verder gaan dan het generieke beleid.

Havenuitbreiding en vaargeulverdieping

Eerste ronde

Naast geld voor natuurherstel bevat het Waddenfonds ook geld voor duurzame economische activiteiten. Gesteld wordt dat het Waddenfonds ook van belang is voor de verbeteringen in het achterland en dus voor infrastructuur. Als voorbeelden worden genoemd het ombouwen van de haven van Wieringen naar een, voor pleziervaart, geschikte haven na het verdwijnen van de kokkelvisserij, uitbreiding van de havenvoorzieningen op de eilanden en een kleine inpoldering van de Waddenzee bij Den Helder, die nodig wordt geacht omdat de huidige route naar de veerboot de stad in tweeën splijt. De veerdam op Schiermonnikoog ligt momenteel erg ver bij het dorp vandaan, hetgeen door de grotere behoefte aan transport nadelige milieueffecten met zich mee brengt. Een idee voor een duurzame oplossing is het stimuleren van de productie van biodiesel in het achterland, die gebruikt kan worden door de vissers op de Waddenzee. Benadrukt wordt dat de achterlandverbindingen moeten worden meegenomen, omdat daarmee de duurzame ontwikkeling van het gebied in een breder kader wordt geplaatst. Zo hebben verbeterde binnenvaartverbindingen mogelijk een positief effect op de natuur en het milieu van de Waddenzee. Wel moet worden bewaakt dat de middelen in de regio worden benut. Dit moet gebeuren door het hanteren van goede criteria bij de beoordeling van projecten voor het Waddenfonds.

Wat zijn de kansen en bedreigingen voor de regio? Benadrukt wordt dat het van belang is om een visie op de regio te ontwikkelen. Zo wordt gesteld dat er in beginsel wel draagvlak bestaat voor vaargeulverdieping, maar dat dan duidelijk moet worden gemaakt wat het doel is van de verdieping en tot hoever kan worden gegaan. Ingeval de grenzen niet op voorhand worden aangegeven, zullen de tegenstanders elk voorstel als een stap in de verkeerde richting zien. Ingeval er een visie aan ten grondslag ligt, is de basis gelegd om er gezamenlijk uit te komen.

Een gezamenlijke visie kan tevens noodzakelijk zijn, omdat er ongeveer tien havens in het gebied zijn. Die moeten samenwerken in plaats van alleen maar elkaar te beconcurreren. De noodzaak hiertoe is des te groter, nu het huidige kabinet uitgaat van een mainportvisie, waarin Rotterdam voorop staat en de andere havens zich maar moeten redden. In die situatie, zo wordt gesteld, is samenwerking en afstemming tussen de noordelijke havens een must. De noordelijke havens moeten zich specialiseren. Zo zal niet elke haven een visserijafslag zal kunnen behouden. Een gezamenlijke havenvisie met segmentering tussen havens ondervindt steun, hoewel ook benadrukt wordt dat havens geen segmenten zullen willen afstaan zolang onduidelijk is wat ze ervoor terug kunnen krijgen.

Gesteld wordt dat de ruimtelijke respons één van de belangrijkste kwaliteiten van de noordelijke provincies is. Daar valt veel meer mee te doen dan nu gebeurt. Een voorbeeld van wat mogelijk is, is het project De Blauwe Stad in de provincie Groningen. Zo kunnen wonen en recreatie in samenhang ontwikkeld worden. Een haven moet ook niet als stand-alone worden gezien, maar kan als meerwaarde binnen de sociaal-economische ontwikkeling van een provincie dienen. Maar er moet ook over de provinciegrenzen gekeken worden, waarbij havenprofielen onderling kunnen worden afgestemd. Sommigen achten het een brug te ver om daarbij ook de Duitse havens te betrekken, maar vanuit Groningen Seaports, die de haven van Delfzijl en de Eemshaven beheert, wordt erop gewezen dat zij intensiever samenwerken met Emden dan met bijvoorbeeld Harlingen.

Vanuit de havens wordt erop gewezen dat er enige scepsis bestaat over het Waddenfonds. Het Rijk stoot taken af en heeft bijvoorbeeld het kwelderonderhoud laten versloffen. Ter compensatie krijgt de regio nu een fonds, maar dat moet worden gezien als een sigaar uit eigen doos. Het percentage van cofinanciering dat wordt geëist van uit het Waddenfonds te financieren projecten zal variëren. Sommigen achten het een goed idee om het percentage te laten afhangen van het nadeel dat voor die havens uit de pkb-Waddenzee voortvloeit. Vanuit de havens wordt aangegeven dat de overheid niet teveel pretenties moet hebben met het Waddenfonds. Havens ontwikkelen geen projecten vanwege het fonds, maar omdat ze ze nodig vinden voor de ontwikkeling van de haven. Havens gaan uit van eigen kracht. Het probleem met investeringen in infrastructuur is, dat ze meestal niet rendabel te maken zijn terwijl ze wel een belangrijke impuls voor de economie kunnen zijn. Medefinanciering door de overheid is dan een nuttig zetje in de rug.

Tweede ronde

Er wordt gesproken over de inzet van het 'economische deel' van het Waddenfonds ten behoeve van structuurversterking. De sociaal-economische structuur van de regio is namelijk relatief zwak. Structuurversterking maakt het makkelijker voor bedrijven zich hier te vestigen, zonder dat er problemen zijn met de regels voor staatssteun die je wel hebt als je bedrijven direct financiert. De relatie met de Waddenzee is, dat je werkgelegenheid creëert waar die door de beperkingen van het gebied is verdwenen.

De vraag is hoe kunnen de doelstellingen van herstel van natuurwaarden en van economische ontwikkeling met elkaar samengaan. Ze lijken nu vaak tegenover elkaar te staan. Zo is baggeren van vaargeulen slecht voor de micro-organismen in het water. Het Waddenfonds moet rendement hebben voor het gebied, en niet het zoveelste potje worden voor dingen die anders niet betaald kunnen worden.

Gesteld wordt dat juist de havens de sleutelpositie innemen tussen de economie en de ecologie van de Waddenzee. Duurzaamheid is het sleutelbegrip. Wellicht dat een project als Energy Valley iets heeft aan het Waddenfonds. De Eemshaven en de haven van Den Helder hebben als voordeel boven Delfzijl, Lauwersoog en Harlingen dat de vaarroutes naar open zee korter zijn. Consequent doordenken op dit gegeven kan nogal wat consequenties hebben. Feit is dat reders met steeds grotere schepen varen en dat deze trend nog wel enige tijd door zal gaan. Het is een illusie te denken dat reders daarvan af zouden stappen omdat de havens in Noord-Nederland dergelijke schepen weren. De bereikbaarheid van de havens speelt een rol in de internationale concurrentiepositie van Nederland. Er zit een ondergrens aan de omvang van transport, maar ook een bovengrens aan het aantal schepen dat door de Waddenzee kan.

Een aardige gedachte is dat nul-emissie bedrijven zich in Delfzijl zouden kunnen vestigen ten behoeve van hun groene imago. Zeg maar de Waddenzee als unique selling point. Maar, voor de betreffende bedrijven is de aanwezigheid van een achterland de eerste vestigingsvoorwaarde. Ook Harlingen zou meer kunnen halen uit zijn imago, dan kan de haven groeien zonder dat de vaargeul verdiept zou hoeven worden.

Sommigen pleiten voor een gezamenlijke visie voor de havens, waarin bewust wordt gedifferentieerd. Anderen menen dat segmenteren ook een valkuil kan zijn. De vier wat grotere havens in het gebied zijn al heel erg verschillend, daarom zou een gezamenlijke visie niet nodig zijn. Er is al een natuurlijke

segmentering. Ze hebben wel gemeen dat het geen grote intercontinentale zeehavens zijn, en meer op short-sea-shipping zijn gericht.

Van de kant van de havens wordt gezegd dat moet worden uitgegaan van eigen kracht. De havens moeten datgene doen waar de betreffende haven sterk in is. De gedachte achter het Waddenfonds is wat teveel die van een sturende overheid, terwijl de (haven)bedrijven vooral kijken naar marktkansen en geen projecten gaat verzinnen omdat er een Waddenfonds is ingesteld.

Conclusies

- projecten die voor financiering in aanmerking komen, zullen van zichzelf voldoende kracht moeten hebben;
- een gezamenlijke visie van de havens voor de komende 20 jaar inclusief een segmentatie kan een basis vormen voor de inzet van het Waddenfonds;
- de infrastructuur van de havens kan mede uit het Waddenfonds worden gefinancierd;
- de havens van de Waddeneilanden moeten samenwerken;
- de (grotere) havens zullen zich op Europese schaal zullen moeten oriënteren;
- er moet praktisch te werk worden gegaan, door aan te sluiten bij de unieke kwaliteiten van een haven;
- het Waddenfonds moet worden ingericht op ondernemers die kansen grijpen en niet als sturingsmechanisme.

Versterking recreatiesector

Eerste ronde

In de discussie wordt meer aandacht gevraagd voor het hele Waddengebied. De vastelandskust ontbreekt vaak in ontwikkelingsvisies, projecten etc. Om het toerisme goed te kunnen reguleren is het belangrijk een gezamenlijke visie te hebben. Er moet daarom een visie op het Waddengebied worden ontwikkeld, zonder dat daarvoor alles overnieuw wordt gedaan; immers er liggen al veel plannen. Het is namelijk van belang om snel door te gaan naar fase van de uitvoering van projecten. (bundeling van het bestaande)

Opereren vanuit de kracht van het gebied wordt noodzakelijk gevonden, maar het bedrijfsleven in het gebied is kleinschalig. Dat kan een handicap zijn voor het ontwikkelen van projecten. Daarom wel denken in de vorm van programma's. Of een grootschalig project waar veel kleine projecten onder kunnen vallen (net als het Friese Meren project). Het is daarom belangrijk dat er een soort platform wordt opgericht, waardoor je ook van elkaar weet wat er speelt (Toeristisch Overleg Wadden). Een punt van aandacht is dat dergelijke ontwikkelingen goed moeten aansluiten bij wat ondernemers willen. Tot slot blijft er nog de onbeantwoorde vraag: Wie gaat dit allemaal coördineren?

De professionalisering van het toerisme is weliswaar groeiende, maar er valt nog een grote sprong te maken. Ook hier is het samenwerken vanuit een gezamenlijke toeristische (Wadden)visie belangrijk. De eilanden doen nu ieder voor zich hun eigen promotie en de kust ziet zichzelf niet als poort naar het Waddengebied (blijkt uit onderzoek Universiteit Wageningen). De visie moet gebiedsomvattend zijn. Het Waddenzeeforum biedt hiervoor aanknopingspunten.

Samenwerking en afstemming kan ook worden bewerkstelligd door projecten meer met elkaar te verbinden: economische projecten verbinden met natuurbeleving, onderhoud en bescherming. Het is met het Waddenfonds mogelijk een brug te slaan tussen recreatie – natuurbescherming.

Een gebiedsbrede marketingvisie moet zorgen voor bundeling van de promotie. Hiervoor worden de voorbeelden van een groene vlag, een toeristische kaart, gemeenschappelijk marketingplan aangedragen. Een concreet voorstel dat hieruit voortvloeit is betere markering van het Waddengebied, wanneer kom je het gebied binnen?! Upgrading van de afsluitdijk (loopt al) is een van de uitwerkingen.

Meer voorlichting wordt eveneens wenselijk gevonden. Wat krijgen mensen te zien, te voelen, te horen in het Waddengebied. Verbeteren van de toeristische infrastructuur, meer educatieve centra e.d. die dat laten zien. (dat betekent overigens niet direct meer bezoekerscentra, maar bijvoorbeeld ook vogelkijkhutten)

Tweede ronde

Het gebied moet een toeristische infrastructuur krijgen, met bezoekerscentra e.d. Er is vooral extra aandacht nodig voor de kustgemeenten. Het is moeilijk om samenhang en structuur in de plannen aan te brengen, omdat de afstanden groot zijn en men elkaar niet kent. Het is daarom nodig om meer aandacht te hebben voor het gebied als geheel (inclusief de kust). De opdracht is om te zoeken naar een samenhangende structuur en niet vooral naar mogelijkheden om elkaar te beconcurreren.

Waar mogelijk moeten de eilandhavens (Ameland en Schiermonnikoog) worden verbonden met (te ontwikkelen) kusthavens. De PKB en de slechte bevaarbaarheid van het gebied vormen belemmeringen voor bijvoorbeeld het ontwikkelen van Old skippertowns.

Het is gewenst om het Waddengebied als totaal gebied te positioneren en te vermarkten (keurmerk Waddengoud). Daarin moet duidelijk plaats zijn voor de afzonderlijke streekproducten en de cultuurhistorische waarden. Beschermen van dat wat er aan bijzondere waarde aanwezig is (zoals kleinschalige landbouw). Behoud van eigen karakter.

Niet provincies, maar ondernemers moeten initiatieven nemen (overheden nemen hun ruimte wel). Daarvoor ontbreekt het nog aan een centraal coördinatiepunt. Samenwerking betekent voor het Waddenfonds, van elkaars activiteiten en kwaliteiten op de hoogte zijn, en onderlinge afstemming. De ontwikkeling van een marketingvisie voor het gebied als geheel, gevolgd door gezamenlijke inzet op promotie (net als in Duitsland; 7 eilanden en een kust) zijn daarvoor onmisbaar.

Een van de eerste stappen die kan worden uitgevoerd betreft het ontwikkelen van een marktdefinitie, de uitvoering van een SWOT-analyse en vervolgens het ontwikkelen van de onderscheiden marktsegmenten. Een markt die past in het doelbeleid van het Waddengebied. Daarbinnen kunnen hoofdstromen worden onderscheiden, bijvoorbeeld: doe-vakanties en cultuurhistorie. Iedereen kiest waar zijn of haar kansen liggen.

Conclusies

- aandacht voor het Waddengebied als geheel, extra aandacht voor het kustgebied;
- natuurbeleving en –bescherming moeten worden verbonden met economische ontwikkelingen c.q. projecten;
- er moet een visie worden ontwikkeld op het Waddengebied, in samenhang met een gebiedsbrede marketingstrategie;
- er is meer inspanning op het gebied van voorlichting nodig;
- De kleinschaligheid van het (toeristisch-recreatieve) bedrijfsleven kan een handicap zijn;
- Programmafinanciering met de nadruk op de beschikbaarheid van geld voor de regio heeft de voorkeur.

Versterking innovatiecapaciteit bedrijfsleven

Eerste ronde

Wat is de Waddenregio?

Voor het thema duurzame energie geldt het gebied van de provincies Groningen, Fryslân en de kop van Noord-Holland als gebied waarvoor het Waddenfonds van toepassing kan zijn. Toepassing moet in het Waddengebied plaatsvinden, maar kennisontwikkeling vindt plaats in een groter gebied. Het geeft een impuls aan de activiteiten in Noord-Nederland.

De Wadden hebben een duidelijke relatie met het omringende gebied, dus niet alleen investeren in het natte gebied. Er moet ook aansluiting worden gevonden met internationale ontwikkelingen.

Moeten ontwikkelingen in Waddenregio bijdragen aan natuurdoelstellingen?

De intentie van het Waddenfonds is een impuls te geven aan de natuurwaarden en de economie. De vraag is hoe innovatie hiervoor te gebruiken is. Daartoe moet eerst de begrippen innovatie en duurzaam worden gedefinieerd. Innovatie gebeurt vaak in kleinschalige projecten. Het van belang een gezamenlijk doel van die kleinere projecten te formuleren: waar zijn we het over eens? Overkoepelend kan duurzaamheid worden vormgegeven door het instellen van een onafhankelijk keurmerk.

Moet innovatie alleen technisch of ook sociaal zijn?

Niet voor elk wissewasje moet geld worden gevraagd, anders kosten de aanvragen verhoudingsgewijs te veel tijd. Het gaat om het toepassen van (bewezen) innovatieve ontwikkelingen met uitstralingseffect. Die hebben vaak een financieel risico voor een ondernemer. Daarom zou er een soort waarborgfonds moeten worden ingesteld. Het rendement (financieel en sociaal) dient het algemeen belang, maar daalt neer in het Waddengebied.

Zo heeft Energy Valley een programma met kleinere projecten, b.v. biomassa. Kapitaal voor kennisontwikkeling is hiervoor noodzakelijk, maar grote bedrijven zijn nog niet geïnteresseerd. Hier zou venture capital uit het Waddenfonds moeten komen. Een Waddeninvesteringsmaatschappij kan helpen bij het starten van dit soort projecten en het ondersteunen van de hieraan gekoppelde processen.

Welke activiteiten zouden vanuit het Waddenfonds kunnen worden gestimuleerd?

Het gaat om geld, gebied, projecten en zeggenschap, waarbij kennis moet worden uitgewisseld en vermarkt. Het zoeken naar nieuwe vormen van werkgelegenheid is belangrijk evenals structurele versterking van de economie in het Waddengebied.

Wat betreft de vorm wordt opgemerkt dat de Leaderaanpak goed functioneert, de drempel is laag. Het Waddenfonds zou daarbij kunnen aansluiten.

De discussie over de vraag of het verduurzamen van bestaande werkgelegenheid ook onder het Waddenfonds valt, resulteert niet in een eenduidig standpunt.

Tweede ronde

Moet innovatie alleen technisch of ook sociaal zijn?

Innovatie moet breed zijn, op het gebied van natuur, bedrijven, marketing en markt om daarmee duurzaamheid te vergroten. Innovatie moet overal plaatsvinden, zowel bij de overheid als het bedrijfsleven. Stimuleren is hierbij belangrijk, zoals het bieden van financiële bijdragen ter compensatie van een

negatief financieel rendement van fundamenteel onderzoek en R&D. Recreatie, visserij en landbouw zijn ook sectoren waarin innovatie kan plaatsvinden. De melkveeacademie wordt genoemd als activiteit die erg innovatief is.

Hoe kunnen we projecten en ideeën bundelen?

Leader heeft al een infrastructuur. De Local Action Groups fungeren als platform om kleinschalige innovatieve projecten te beoordelen. Het moet wel bottom-up gebeuren.

In hoeverre staan de ontwikkelingen op gespannen voet met het instandhouden van de waarden van het Waddengebied?

De Waddenpeer als nieuw Waddenprodukt is een voorbeeld van innovatieve marketing. Zou zoiets ook kunnen voor de gebiedsmarketing? Daarvoor is een impuls nodig voor innovatieve technieken die voor individuele boeren nu te duur zijn. De meerwaarde kan ook bestaan uit versnelling van innovaties. De tijdswinst kan oplopen tot wel vijf jaar ten opzichte van een ontwikkelingstraject zonder subsidie. Voor dit soort ontwikkelingen is vaak risicovol kapitaal nodig. Een Waddeninvesteringsmaatschappij is dan heel zinvol.

Moeten b.v. duurzame industrieterreinen ook uit het Waddenfonds worden betaald?

Ook ten aanzien van dit onderdeel moeten de criteria van het Waddenfonds worden gehanteerd. De regie moet bij de drie provincies liggen, die moeten daartoe eindelijk eens serieus gaan samenwerken, anders is er niet voldoende slagkracht in projecten te realiseren. De provincies moeten ook op sociaal-economisch terrein beter samenwerken, niet alleen op gebied van een interprovinciaal streekplan voor de Wadden en op het gebied van natuur en milieu.

Voorgesteld wordt om uit te gaan van de goede dingen die de provincies nu al samen doen, zoals op natuur- en toeristisch gebied en dat uit te breiden naar sociaal-ecomisch gebied. Binnen een jaar moet een gezamenlijke visie worden ontwikkeld. De provincies zouden moeten optreden als stem of regisseur in het gebied. Ze staan dichterbij het veld dan Den Haag en kunnen consultatie in het Wad uitvoeren.

Is een harde koppeling met natuurdoelstellingen noodzakelijk?

Mensen komen voor de natuur- en landschapsbeleving. Daarvoor zijn al veel potjes, maar voor b.v. cultuur niet. Er is een sterke relatie tussen natuur, cultuur en gezondheidszorg op de Duitse Waddeneilanden; een kuurtraditie met een eigen publiek en eigen voorzieningen. Daar kan in Nederland ook meer nadruk op worden gelegd.

Naast een "Willie Wortel-fonds" voor innovatieve uitvindingen zou ook een "Flaterfonds" moeten komen voor bijdragen aan het weghalen van bestaande storende elementen, die bijvoorbeeld een aantasting vormen voor de land-[schappelijke] kwaliteit.

Conclusies

- de term regio moet in het kader van het Waddenfonds niet te eng worden gedefinieerd;
- clustering vanuit de regio is nodig om de haalbaarheid van projecten te vergroten;
- draagvlak is belangrijk;
- het gaat om het rendement in het gebied;
- een paraplu-organisatie als Leader, met name de Local Action Groups, kan goed werken (voorbeeld voor de structuur);
- innovatie moet breed worden gestimuleerd;
- het gaat ook om sociale innovatie;
- een Waddeninvesteringsmaatschappij kan helpen bij het toepassen van innovatieve ontwikkelingen;
- de provincies moeten beter en intensiever samenwerken.

Terugmelding deelsessies en plenaire discussie

De dagvoorzitter vraagt aan de voorzitters van de deelsessies om de resultaten van de discussie kort, maar krachtig terug te melden. Zij krijgen daartoe een paar minuten de tijd om de meest opvallende punten uit de deelsessie te benoemen. Waarna de zaal vragen kan stellen en mag reageren.

Beheer van het Waddengebied

Een van de punten uit de sessie is dat de overheid wel daden stelt, maar geen behartiger is van de belangen van het gebied. Dit wordt onderstreept met de opmerking dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen beheer en beleid. Belangen dienen daarbij te worden afgewogen. Voor het Waddengebied geldt natuur als primair belang. Iemand vanuit de zaal reageert hier op met de opmerking dat hij vindt dat een groter gebied het eigendom moet worden van natuurbeschermingsorganisaties.

Er zijn delen van het Waddengebied die goed beheer nodig hebben. Op de conclusie dat er een bestuurlijk forum ontbreekt voor het aanwijzen van een goede beheerder, wordt gereageerd vanuit de zaal. Er bestaat een normaal bestuur en dat gaat gewoon door. Bovendien heeft de Minister in haar toespraak aangegeven dat het om 800 miljoen euro Rijksgeld gaat. Het is dus háár geld. Er ligt beleid onder de beoogde verdeling van het geld.

Herstel van kwelders voor landbouw en natuur

De achtergronden van de deelnemers aan deze sessie verschillen. Maar na goed overleg lijkt (zelfs) verzilting binnendijks bespreekbaar en haalbaar. Vanuit de zaal wordt de suggestie aangedragen om het oud-Friese recht, en met name het recht van landaanwinning en inpolderen, opnieuw in te voeren. Deze voorzichtige wijze van landaanwinning en inpolderen kan op basis van delimitatiecontracten. Het zou een ontwikkeling zijn die ook op goede voet staan met de cultuurhistorische waarden van het gebied.

Verzilting blijkt een moeilijk punt. Maar de conclusie is dat het met de juiste uitgangspunten wel mogelijk is de grond volop te gebruiken, niet alleen als natuurgebied, maar ook ten behoeve van (zilte) landbouw.

Natuurherstel op wadplaten

In deze sessie stond de actuele toestand van de natuurwaarden van de wadplaten centraal. De vraag of herstel mogelijk is, wordt positief beantwoord. Dat betekent onder andere het terugbrengen van de bodemberoering. Door het uitkopen van de kokkelvisserij is hiermee een start gemaakt. Opmerking daarbij is wel dat dit geen reden is om het uitkopen uit het Waddenfonds te financieren. De voorzitter geeft aan dat daar andere middelen voor zijn. In de zaal wordt deze opmerking door een deel van de aanwezigen met applaus ontvangen. Op de vraag of er geanticipeerd is op de opwarming van de zee, antwoordt de voorzitter dat dit effect zeker moet worden meegenomen. Er zijn veel maatregelen nodig voor het natuurherstel op de wadplaten.

Verduurzaming waddevisserij

Een belangrijke conclusie uit deze workshop is dat het antwoord op 'Samenwerking' unaniem 'Ja' is. Vissers en natuurbeheerders moeten samen aan de slag. Daar moet het gebied op investeren. De grote winst van de dag is dan ook dat visserij en natuur- en milieuorganisaties met elkaar in dialoog zijn. Als het gaat om de te realiseren projecten is de boodschap uit de workshop om het vooral te zoeken in de kleine initiatieven, die binnen een (groter) raamwerk vallen. Een andere uitkomst is dat er in de gehele visserij nog wel een slag te maken is als het gaat duurzame visserij. Zo heeft nog maar een deel het keurmerk van de MSC (Marine Stewardship Council). De vraag is dan ook 'waar blijft de rest?!' De visserij moet met een integraal plan komen.

Het Waddengebied: bron van groene energie en schoon water

Een korte terugblik op de bijeenkomst leert dat het Waddenfonds geen opvolger moet zijn van het regionaal sociaal economische beleid. Het mag geen bestaande fondsen wegschuiven, maar moet juist een toevoeging zijn. Het Waddenfonds moet sociaal economische projecten stimuleren! En ook als het gaat om milieu-maatregelen is het Waddenfonds bedoeld voor maatregelen die verder gaan dan generiek beleid. Een aantal andere punten zijn dat innovatie prioriteit is en het Waddenfonds een schakel is (kan zijn) tussen onderzoek en implementatie. Vanuit de zaal zijn er geen aanvullende opmerkingen op vragen.

Havenuitbreiding en vaargeulverdieping

Projecten die in aanmerking komen voor het Waddenfonds vanuit dit thema, moeten voortkomen vanuit de eigen kracht van de havens.

Havenvertegenwoordigers geven dit aan in de deelsessies. Uitgaan van de unieke kwaliteiten of datgene waar de betreffende haven sterk in is. Havenbedrijven kijken naar marktkansen en het Waddenfonds is een duwtje in de rug voor de ontwikkeling van duurzame concepten. Er liggen voldoende kansen op het gebied van vernieuwing of innovatie voor de (duurzame) ontwikkeling van havens. Een spanningsveld daarbij is wel economie en ecologie, maar deze hoeven elkaar niet te bijten. Zolang er maar respect is voor elkaars standpunten.

Een andere conclusie is dat een gezamenlijke visie van de havens voor de komende 20 jaar, inclusief segmentatie, een basis kan vormen voor de inzet van het Waddenfonds. Op de vraag of elke haven daarvoor afzonderlijk een visie moet hebben, antwoordt de voorzitter dat eigenlijk iedereen die wel heeft. Daarnaast is er een Noordelijke Havenvisie, waarin ook aandacht is voor het natuurbeleid.

Een gezamenlijke visie is alleen nog weer breder. Het is belangrijk om vanuit de eigen kracht te denken, maar daarnaast natuurlijk ook te kijken naar anderen en samen te werken. Kijk waar mogelijk dus ook voor de grenzen heen! Mits er begrip is voor diverse standpunten en beleid, zijn er aanpassingen mogelijk binnen de huidige structuur en het huidige beleid.

De bereikbaarheid van havens speelt een rol in de internationale concurrentiepositie van Nederland. De Eemshaven en de haven van Den Helder hebben ten opzichte van andere waddenhavens het voordeel dat de vaarroutes naar open zee korter zijn. Je zou grootschalige scheepsbouw naar de Eemshaven kunnen halen.

De slotopmerking van de voorzitter is dat we niet teveel terug moeten kijken. Wel van het verleden leren, maar dan nu vooruit!

Versterking recreatiesector

Als het gaat om recreatie en toerisme is er sprake van grote versnippering, dat blijkt wel uit de workshop. Een groot aandachtspunt is dat men elkaar niet kent. Over en weer wordt er niet of nauwelijks gecommuniceerd. Er moet dan ook één visie voor het Waddengebied komen en daarbij ook nog een gebiedsbrede marketingvisie. Het Waddenfonds kan worden ingezet om de toeristische infrastructuur te verbeteren. Met daarbij ook aandacht voor het kustgebied, wat vaak vergeten wordt als men spreekt over de Wadden. Vanuit de zaal wordt gevraagd naar financiële cijfers om de (economische) waarde van deze sector uit te drukken. De voorzitter van de workshop weet te vertellen dat de totale omzet zo'n 1 miljard euro bedraagt.

Versterking innovatiecapaciteit bedrijfsleven

Het Waddenfonds is bedoeld voor het Waddengebied. Het Waddenfonds is geen regiofonds, de term regio moet dus ook niet te eng worden geformuleerd. Clustering is wellicht zelfs noodzakelijk om de haalbaarheid van projecten te vergroten.

Het onderwerp innovatie moet breed worden gestimuleerd, met inbegrip van sociale innovatie. Wel moet er rekening mee worden gehouden dat dit onderwerp een groot afbraakrisico heeft. Innovatieve projecten krijgen moeilijk cofinanciering en juist daarom moet er een deel van het risico vanuit het Waddenfonds worden gefinancierd.

Ook in deze terugmelding wordt het belang van kleine projecten nogmaals naar voren gebracht. Het is belangrijk om te weten wat er bij de kleinere ondernemingen leeft en het geeft extra draagvlak. Vanuit de zaal wordt dit onderstreept met de opmerking dat 'de grote 'energie' bedrijven de weg wel weten'. Een parapluorganisatie zoals bijvoorbeeld LEADER kan voorkomen dat niet alle kleine projecten (afzonderlijk) de gehele procedure moeten doorlopen. Het uitvoeringsplan is hierin ook een belangrijk instrument. Het biedt een kader en goede afwegingscriteria. En het is van Rijk en regio samen

Een eventuele Waddeninvesteringsmaatschappij zou ook openingen kunnen bieden voor kleinschalige projecten. Vanuit de zaal komt er veel reactie op de behoefte een Waddeninvesteringsmaatschappij te creëren. Een aantal deelnemers is van mening dat een Waddeninvesteringsmaatschappij het proces van projectontwikkeling en realisatie juist verstoort. Er moeten eerst maar eens goede ideeën komen.

Slotbeschouwing door Roel Cazemier, voorzitter Raad voor de Wadden

We staan aan de vooravond van een proces van 20 jaar. Vandaag hoeven niet alle conclusies getrokken te worden. We moeten factor tijd meenemen en zo een plaatje schetsen voor over 20 jaar. Pas op voor teveel pretenties.

Ten aanzien van de motie Atsma graag nog dit, we moeten ophouden over de strijd. De Minister heeft toegezegd tussentijds te zullen evalueren. Het Waddenfonds is geen vervanger van het sociaal economisch beleid. Zet primair in op het investeren in de natuur. Het gaat dus om de volgorde: planet, profit, people. Geen ellenlange discussie, maar handelen!

Wat betreft de cofinanciering is het aan te bevelen dat provincies en gemeenten alvast ruimte voor medefinanciering reserveren op de meerjarenbegroting. Het Waddengebied moet niet op slot. In 2007 starten de eerste projecten uit het Waddenfonds. Daarbij mag geen geld weglekken naar bureaucratie en het gaat om additionele investeringen. De Raad voor de Wadden zal de conclusies van de deelsessie meenemen in haar advies over het uitvoeringsplan voor het Waddenfonds.

De conferentie heeft aangetoond dat een dialoog tussen ecologie en economie van belang is. Het doet de oude discussie vervagen, dus start met nieuw elan. Het is noodzaak om actie te ondernemen. Het tij is gekeerd, beid uw tij.

RAAD VOOR DE WADDEN

Postbus 392
8901 BD Leeuwarden
tel 058 - 2 12 60 15
fax 058 - 2 12 01 58
e-mail info@raadvoordewadden.nl
www.raadvoordewadden.nl